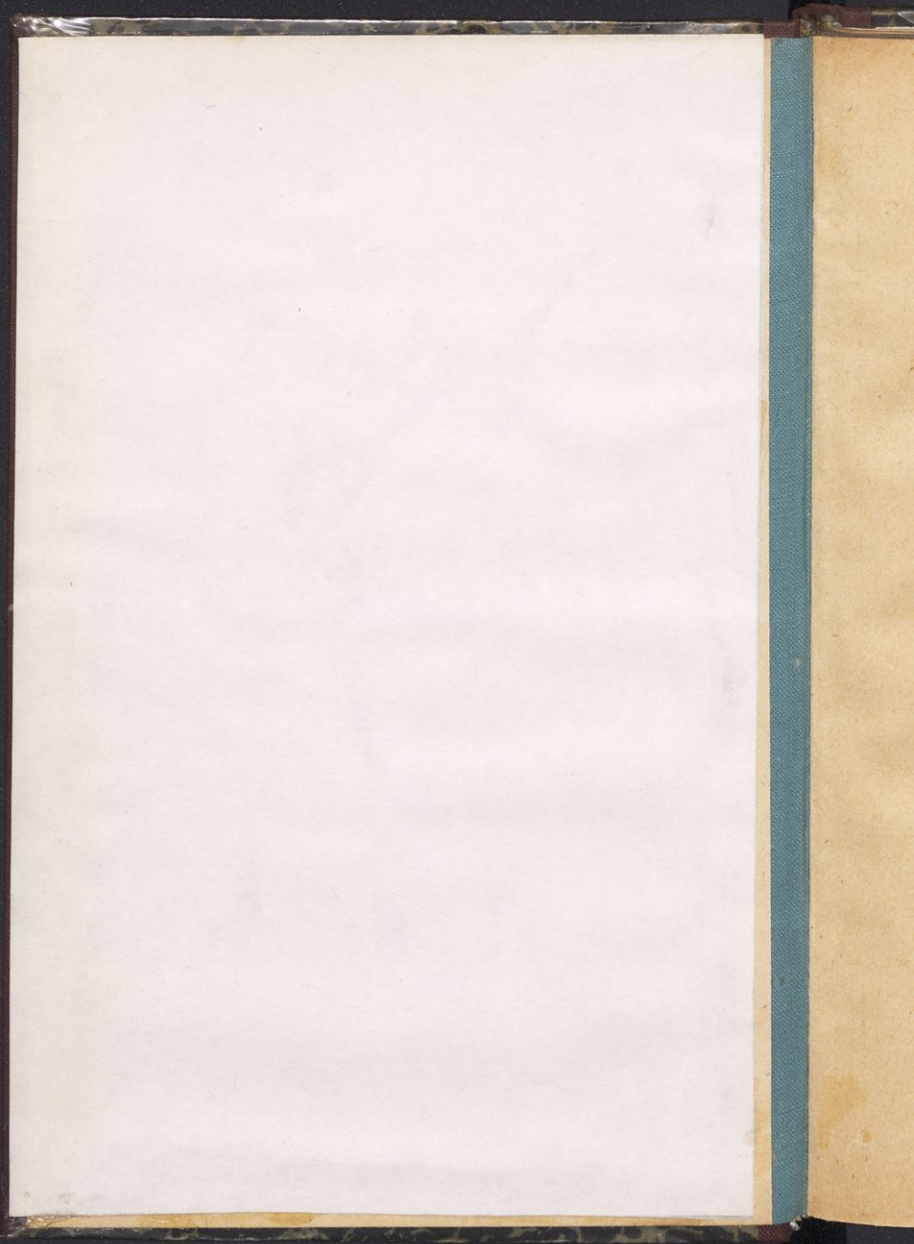


STUDIJSKA KNJIŽNICA V MARIBORU

D 3091



2769

Pravnik *Prispevek* 94

MAJSKI SPIS



95396

IZDAVNIK
V
MARIBORU

1

9

2

1

Izdala in založila Narodno-socijalna tiskovna
zadruga, r. z. z o. z. v Ljubljani
Tiskala Zvezna tiskarna v Ljubljani

VSEBINA :

Vsem, ki trpijo!	1
Prvi majnik	2
Naš razvoj	5
Socijalizacija industrije	11
Socijalno zavarovanje	17
Slovanska socijalistična vzajemnost	19
Načela in demagogija	21
Zdravje naroda — procvit države	25
Zadružništvo	28
Strokovna organizacija	30
Jadransko vprašanje	33
Misli o ljudskem gledališču	38
Netočnost zgodovinskega materijalizma	41
Iz kozaške postaje	44

Ivo Peruzzi:

Vsem, ki trpijo!

Preko izmučenih src
palo je solnce ognjeno, o bratje!

V sklenjeni vrsti -
močni in čvrsti,
stopamo mi, Bodočnosti svatje!

Iz znoja se dvigamo, snrti in ran -
hrti - rudarji, orači zemlje svobodne,
plavži. naj naši goré, da mrak se razkolje teman,
njive sejalcí so že posejali nam plodne.

Ali smo raztrgali shlepe mogotskih dvoran,
v majnik zvonarji oznanjajo Dan:

Možu zavest, materi leha,
starcu počitek -
in zdravje otroku, ki tiplje do mleka...

Zemljo so naši razkosali - mi pa živimo!
Žolča nalili so v duše, da srd ne ugasne...

Plamen upora nekđaj pa prasne,
bratje, tedaj se objamemo vsi, ki trpimo!



Anton Brandner:

Prvi majnik.

Veličasten je vsakoletni delavski praznik. V tovarnah, plavžih, rudokopih, na železnicah in drugod preneha delo. Ves hrup in trušč utihne. Noben stroj, nobeno kolesce se ne vrti. Delavci odlože delo, da proslavijo svoj praznik. Njihov lastni sklep je, proslaviti majniški praznik, njihova lastna volja, ki se mora upoštevati. Prvi majnik je velik in veličasten praznik zato, ker so ga delavci sami postavili. Prvi majnik ne bi bil to, kar je, če bi bilo praznovanje odvisno od kakršnekoli volje. S tem, da svojevoljno ukinejo delo, hočejo proletarci poudariti, kako močni da so, ako hočejo in dejansko pokazati, da je obstoj in razvoj človeške družbe odvisen od njihovega dela, ki zasluži čast in visoko spoštovanje.

Glavni pomen majniške proslave obstoji torej v svojevoljnem činu, v tem, da delavci ustavijo delo na svojo lastno pest, ne da bi koga prosili za to, ali se koga bali. Tako hočemo, tako mora biti! Tak je odločen sklep proletarcev. Samozavesten je njihov korak. On daje celokupnemu delavskemu razredu razredno zavest in pogum, kapitaliste pa opozarja na posledice njihovega ošabnega in brezsrčnega postopanja napram delavskemu ljudstvu.

Prva majniška proslava se je vršila leta 1890 in sicer na podlagi sklepa mednarodnega socialističnega kongresa, ki je zboroval v Parizu leta 1889. Prvotno je bila majniška proslava mišljena kot velika manifestacija za 8 urni delavnik. V poznejših letih se je na dan 1. majnika manifestiralo tudi še za druge delavske postulate, predvsem za splošno volilno pravico in za svetovni mir. Glavni pomen majniške proslave pa je bil od prvega početka sem v veličastnem dejanju samem, namreč v popolni in svojevoljni ukinitvi dela. Takrat je v speče široke delavske vrste, v vrste sužnjev posvetil žarek spoznanja, dih svobode, vzbudila se je revolucionarna socialistična misel in bruhnila z vso silo na dan. Tlačitelji niso mirno prezrli tega gibanja, ki je vzbudilo v njih veliko pozornost in jih tako osupnilo, da so ponekod, n. pr. v absolutistični Avstriji mobilizirali na dan 1. majnika vojaštvo, ker so se bali revolucije. Računali so s tem, da bo 1. majnik napravil konec njihovi oblasti. Toda oborožena sila ni imela povoda intervenirati, ker so manifestanti povsem disciplinirano in dostojno praznovali svoj praznik in manifestirali za svoje pravice. Prirejali so shode in obhode. Pri tem so se zelo navduševali za veliki dan pravice, ki prej ali slej v eni ali drugi obliki mora priti. Nasprotja med njimi so izginila. Vsi so se čutili brate. En sam duh, ena sama misel je proževala njihove vrste: konec mora biti krivic, konec suženjstvu! Tako se je krepila in

poglobljala revolucionarna socijalistična ideja. Silen in močan je stal proletarijat kapitalizmu nasproti. Izkoriščevalci so trepetali.

Tekom let je revolucionarni ideji bila odvzeta ost in nervoznost v kapitalističnih in vladnih krogih je jela bolj in bolj ponehavati. Vzroke najdemo v izprémembi življenjskih razmer in v evolucijski smeri, ki jo je polagoma zavzel socijalizem, oziroma v spoznanju, da je treba idejo izpiliti. Revolucionarna socijalistična misel je izgubila na svoji moči in privlačnosti tudi zategadelj, ker se njen prapor ni nosil vedno visoko in neomadeževano. Kakor krščanstvo, tako se je tudi mednarodna socijalna demokracija polagoma prilagodila prilikam. Šla je kompromisarsko pot z buržujskimi strankami in postala oportunistična, konservativna. Dosledna pa je ostala socijalna demokracija v brezpogojnem priznanju Marxovega historičnega materijalizma. Njena vzgojna stran je bila zunanja in demagoška, brez višjega poleta in ni segala v dušo in srce. Zato lahko trdimo, da je baš v tem iskati glavni vzrok, da je stopnjujoče se nezadovoljstvo, ki je prišlo do izraza osobito med svetovno vojno, razdvojilo delavske vrste tako, da se letos ne bo vršilo praznovanje tako solidarno in navdušeno, kakor v prejšnjih časih, ko je bilo seme teh naukov šele položeno. Uverjen pa sem, da ima tudi ta slaba stran, ta temni oblak, ki se je prikazal na obzorju, svojo solnčno stran. Proletarijat bo, v kolikor to še ni storil, izvajal posledice. O vseh pogreških bo razmišljal in jih skušal popraviti.

Danes naj tudi jugoslovanski proletarci, ki niso prav nič manj razcepljeni kakor drugod, razmišljajo o dosedanjih pogreških. Ne za 8 urni delavnik, ki je bil med tem vpeljan skoro že v vseh državah, temveč predvsem za solidarnost brezpravnih in tlačanih je treba danes manifestirati. Danes, ko čutimo zarjo boljše bodočnosti in vidimo, da je to izpeljivo, o čemur smo si včasih komaj upali sanjati, je solidarnost vseh delavskih slojev še veliko bolj potrebna kakor kedaj prej. Za njo manifestirajmo in za nove ideje. Sem namreč naziranja, da je Marxov materijalizem največja ovira bratske vzajemnosti, ki je potrebna ne samo v boju proti privilegiranemu razredu, ampak je tudi pogoj za obstoj družbe, kakršno si želimo. Iz preteklosti in sedanosti se moramo učiti, da je marxizem sicer dober za destruktivno, nikakor pa ne za konstruktivno delo. To se vidi jasno povsod tam, kjer so prišli Marxisti v položaj, prevzeti vajeti države v svoje roke. Za nas danes ni glavno vprašanje, kako podreti krivični družabni red, temveč kako postaviti novega, boljšega in zdravejšega. Vsi pametni socijalisti so že davno spoznali, da predpostavlja socijalizem, torej boljši družabni red, po katerem hrepenimo, nove boljše ljudi. Čim boljša in pravičnejša družba, tem svobodnejša mora biti in čim svobodnejša je, tem boljši ljudje jo

morajo tvoriti. Istočasno ko pripravljamo padec kapitalističnemu sistemu, se moramo v prvi smeri vzgajati, da nas čas ne zaloti nepripravljenih.

Kakor vidimo, je prvi majnik postal mnogo več nego manifestacija za 8 urni delavnik. Prvi majnik nas vabi k poboljšanju, k prerojenju in vliva v naša srca nove sveže sile. Kakor se obnavlja spomladanska narava, tako se preroja človeški rod. Prvi majnik je postal za proletarijat dan vstajenja. Njegov pomen je velik in naša naloga resna. Kos bomo tej nalogi le, ako je v nas dovolj močne volje, premostiti vse ovire na poti k boljši bodočnosti. Žrtev, ki jih zahteva vsaka dobra stvar, se ne smemo strašiti, ako pomislimo, da se bijemo za velike ideale, za novi svet, ki mora biti boljši od sedanjega, za svet, v katerem ne bo robov, temveč sami svobodni ljudje!

Slovenski, oziroma jugosl. narodni socialisti bomo današnji dan praznovali solidarno z ostalim proletarijatom, kakor v prejšnjih letih. Čeprav internacionala, ki je proglasila 1. majnik za delavski praznik, ni uspela, kakor tudi ne vse nadaljne internacionale, ki so delale vse na škodo slovanskih narodov, se majniškemu praznovanju vendarle pridružujemo, ker ta proslava s takimi internacionalami nima ničesar skupnega; ker smo člen v verigi svetovnega proletarijata in ker je to praznovanje koristno delavskemu pokretu. S tem dokumentiramo, da smo v socialnih in gospodarskih bojih, v bojih proti kapitalizmu solidarni tudi z drugorodnimi proletarci. Jugoslovanski narodni socialisti pa s tem večjim veseljem in upravičenostjo proslavljamo letošnji prvi majnik, ker nas preteklost uči, da napredujemo. V mislih nimam samo volitev, ki so nam dale lepo število glasov, marveč predvsem majniške proslave v dobi pred vojno. Takrat smo naglašali povsod, da smo dvojni robovi, gospodarski in narodni. Danes imamo svojo narodno državo in lahko rečemo, da smo se, ako izvzamemo Koroško in Primorje, narodno osvobodili. To je napredek našega programa. Ostali pa smo seve še zmiraj gospodarski sužnji, kakoršni smo bili. Kapitalizem, ta človeški krvoses nas izsesava bolj kot kedaj poprej in nas sili v boj za gospodarsko osvoboditev. V tej točki smo si s proletarci ostalih narodov edini, dasi si sicer v marsičem nasprotujemo. Zato manifestirajmo danes skupno za socialno pravičnost, merimo svoje sile in moči ter se pripravljajmo na nadaljne boje, ki jih bo tudi v naši državi čimdalje več, ker jih kapitalisti naravnost izzivajo. Pripravljajmo se na lepšo bodočnost. Ta pride, kadar spoznamo svojo moč in nevzdržljivost tistih naukov, ki so jih s tujine prinesli na naša tla. Ti nauki so poglavitni vzrok, da delavstvo danes koleba sem in tja, ne da bi moglo najti prave poti in da je ogrožena njegova bodočnost celo tam, kjer se je polastilo politične moči. Danes razmišljajmo o tem!

Naš sklep pa mora biti: iti s podvojeno silo v boj za socijalistične ideale, ki so ostali čisti kljub temu, da so jih ponekod teptali v blato. Naš socijalizem, naš evangelij vseh brezpravnih in zatiranih, pridobiva privrženecv. Razvoj se vrši v smeri, ki je začrtana v našem programu in ki je geslo ustanovitelja narodnega socijalizma brata Klofača: enakost med narodi, enakost v narodu! Ta zavest nam daje novega pogona in nove vere v našo končno zmago.

V tem znamenju praznujmo jugosl. nar. soc. proletarci, manuelni in duševni, s kladivom in peresom, svoj veličastni praznik dela!

Čast delu!

Živel 1. majnik!

Ivan Tavčar:

Naš razvoj.

Predvojne politične razmere.

Avstrijakantski klerikalizem ali Slovenska ljudska stranka gospodari s Šusteršičevimi absolutističnimi metodami v Sloveniji. Habsburg in rimski papež sta program najmočnejše slovenske stranke; hlapčevstvo in petolizništvo znak te dobe. Napredni element trpi največja preganjanja, in to politično in gospodarsko.

Napredni del slovenskega ljudstva zastopa Narodno-napredna in Socijalno demokratična stranka.

V Narodno-napredni stranki ima prvo besedo stari kranjski liberalizem, ki je breznačeln in brezcilen. Politični program mu je limonadarsko rodoljubje in oštarijsko politiziranje; gospodarski in socijalni program neporeben balast, ki ga preklada, kot star grešnik svoje kosti, iz kota v kot. Poti med ljudstvo ne najde, zato propada.

Mlajša napredna inteligenca z nezaupanjem spremlja početje oicijelne naprednosti. Poskuša izpodnesti liberalnim starinom odločujočo pozicijo, a se poizkusi izjalovijo. Mlajša napredna inteligenca se udelestvuje v kulturnih organizacijah, ki so ponos tedanje dobe. Tam so se vzgajali jugoslovanski državljani.

Socijalno-demokratična stranka je ostala omejena na neznamen del industrijskega delavstva. Politično ni pomenila veliko, ker je s svojo nemško-dunajsko materijalistično propagando odbijala. Pri volitvah ni dosegla nobenega uspeha in je celo v Ljubljani pri obč. volitvah, z največjo težavo, priborila le enega izmed 45 občinskih svetovalcev.

Narodno-stanovske organizacije.

Stanovsko probujeno delavstvo se je dobro zavedalo, da od obstoječih političnih strank ni pričakovati rešitve perečih socijalnih in gospodarskih vprašanj. Zato je preko političnih strank slovenski delavec iskal zaslombo v narodno-stanovskih organizacijah. Tam je delavec našel svojo oporo, tam se je učil solidarnosti in tam upornosti proti rodoljubarskim bankokratom.

Nacijonalno delavsko gibanje je izšlo iz Trsta. V Trst med naše ljudstvo ni zašlo razdrapano politično življenje ostale Slovenije, ampak ja šla politika svoja pota. Strokovno gibanje je v Trstu našlo vse pogoje za uspešen razvoj, in to toliko bolj, ker se je istovetilo s potrebami vsega ondotnega slovenskega življa.

Ustanovila se je Narodno-delavska organizacija, ki je v svojem velikem razmahu priborila slovenskemu delavstvu neprecenljive pridobitve v gospodarskem, socijalnem in narodno-političnem oziru. Narodno-delavska organizacija v Trstu je imela najživahnjše stike z narodnimi socijalisti na Češkem in tam našla tudi vzor in podbudo za svoje delo.

Sporedno z gibanjem v Trstu, se je tudi delavstvo v Ljubljani združilo v Narodno-delavski organizaciji, katero je pa avstrijska vlada razpustila. Leto pozneje se je ustanovila v Ljubljani Narodno-socijalna zveza, katere namen je bil združiti vse slovenske stanovske organizacije v enoto nacijonalnega proletarijata.

Leta 1913 se je vršil v Ljubljani kongres narodno-stanovskih organizacij. Kongres je bil prvi večji nastop organiziranega slovenskega delavstva. Kongres je obravnaval gospodarska in socijalna vprašanja. Iz vseh referatov je pa izvenela velika nezadovoljnost z nesocijalno politiko slovenskih strank. Kažejo se prvi obrisi narodno-socijalističnega gibanja.

Po kongresu sta Narodno delavska organizacija v Trstu in Narodno-socijalna zveza v Ljubljani stopili v najožji stik. Vse je že bilo pripravljeno, da se ustanovi enotna organizacija. Sklenilo se je tudi izdajati glasilo slovenskega delavstva.

Med tem je izbruhnila svetovna vojna. Narodno-stanovske organizacije so bile deloma razpuščene, deloma so pa voditelje avstrijske oblasti zaprle, ali poslale na fronto.

Vojna doba.

Doba trpljenja in samozatajevanja, doba preganjanj, ječ in smrti. Doba upornosti in hrepenenja po svobodi jugoslovanskega naroda.

Vsak pokret nacijskega delavstva onemogočen! Vladal je prusko-avstrijski militarizem, ki je pravilno presojal naše organizacije, kot narodno-socijalistične na Češkem, da so edini radikalni element, ki je nevaren nemški ekspanzivnosti.

Značilno za to dobo je dejstvo, da je avstrijska vlada podpirala internacijske socijalistične organizacije. Zakaj tudi ne! Saj so internacijski zažgali rdeči prapor in brez vsakega pomisleka glasovali za vojne kredite, pruske kanone . . .

Preobrat.

Jugoslavija! Država Slovencev, Srbov in Hrvatov. Nacijska revolucija.

V najtežjih dneh, ki jih je preživljala domovina, je nacijski proletarijat storil v polni meri svojo dolžnost. Socijalne zahteve in politična hotenja so se podredila misli edinstvene države. Nacijsko zavedni delavec je ponovno obvaroval državo najhujšega. Omenjamo samo discipliniran nastop slovenskih železničarjev in delavstva v industrijskih centrih. Vsako izbegavanje prevratnih elementov, podpiranih od nemške in italijanske propagande, je zadelo ob nepremagljiv odpor nacijske in državne ideje slovenskega delavstva.

Preko delavskih vrst so si prisvojili politično moč v mladi državi meščansko-kapitalistični in veleagrarni krogi. S cinično gesto so potisnili nacijske delavske vrste ob steno in podpirali, bodisi posredno ali neposredno internacijsko socijalno demokracijo in s tem — komunizem. Vzroki zato so na dlani. Bali so se socijalističnega pokreta nacijskega delavstva. Vedeli so, da bo internacijska v naši državi vedno omejena le na gotov krog, dočim bi nacijski socijalizem zrevolucioniral večino pripadnikov kapitalističnih strank. Računi so bili pravilni. Danes je med maso naroda diskreditiran socijalistični pokret, ker so ga socijalni demokratje in komunisti privedli na absurdum nemogočnosti, ki ugovarja vsaki zdravi pameti. Kapitalizem praznuje zmago nad delavnim ljudstvom.

Z idejo narodnega edinstva so uganjale kapitalistične stranke največje nepoštenosti. Buržuazija je hotela dobiti za vsako ceno vso moč v svoje roke in dobiti nazaj nekdanjo pozicijo, izpodnešeno v vojni dobi.

Prvo se je uprlo profanaciji državne ideje strokovno organizirano nacijsko delavstvo. Slovensko delavstvo, bodisi duševno ali manualno, je na neštetihih shodih in manifestacijah razkrinkalo rodoljubarska nacijska gesla, ki so bila le krinka za gospodarsko, socijalno in politično podjarjenje neposedujoče večine naroda.

Vsi prvotni nastopi nacionalnega delavstva se se vršili brez vsakega politično-strankarskega ozadja. Zdelo se nam je iz stališča državne konsolidacije nezdržljivo, cepiti narod v še več političnih frakcij. Zopet dokaz, da smo nadrejali državni interes, vsem drugim interesom.

Nastajal je vedno večji kaos med slovenskim delavnim ljudstvom. Nacionalni moment je stopal v ozadje, demagoški in politični pustolovci so s pomočjo ceste onemogočili vsak pametni razvoj delavske stvari.

Posedujoči sloj je izigral slabost delavskega gibanja v še večjo okrepitev svoje moči.

Od spodaj navzgor se je pričelo novo politično gibanje. Krivičnost vladajočega kapitalističnega družabnega reda na eni strani ter nezmožno in nevredno vodstvo delavskega ljudstva na drugi strani, je bil povsod za novo politično grupacijo.

Ustanovitev Narodno-socijalistične stranke.

Dne 29. julija 1919 so zastopniki slovenskega delavstva izdali oklic, v katerem pozivljajo na ustanovitev pripravljalnega odbora Narodno-socijalistične stranke. Oklic med drugim pravi:

Ako hočemo, da pridejo narodi do miru in sreče, je treba spremeniti notranje socijalne in gospodarske razmere v vsaki državi tako, da se bo vsakdo zavedal dejstva, da smo vsi ljudje enaki, vsi enako upravičeni do vseh dobrin, da nismo rojeni eni za hlapce, a drugi za gospodarje in konec bo kapitalizmu in imperijalizmu, ki sta izvor vsega socijalnega zla.

Jugoslovanski sotrpini! Boju za dosego tega cilja, ki je v novem in lepšem življenju, smo sklenili posvetiti svoje moči in delo. Zastaviti jih hočemo povsod, kjer gre za dobrobit našega revnega človeka. V vseh javnih korporacijah morajo biti zastopani naši neimoviti sloji, oziraje se pri tem na njihovo številnost. Mi delajoči, a revni sloji smo steber države. V socijalnem oziru mora zmagati načelo, da je delavec lastnik delavne moči, ki je najvažnejši faktor pri ustvarjanju narodnega bogastva. Isto velja za uradnika, malega kmeta in malega obrtnika, ki ustvarjajo dobrine predvsem s svojo lastno delavno močjo. Zato gre razredu delavskega ljudstva glavni delež pri vseh dohodkih in vseh dobrinah.

Torišče našemu delovanju je naša po volji narodov ujedinjena jugoslovanska država. Ni še zgrajena. Njeni graditelji hočemo biti in njeni zvesti branitelji, ker nam je varstvo naše politične svobode. Zavračamo umešavanje kateregakoli tujega naroda in tuje države v

prava naše samoodločbe. Odločno odklanjamo načelo internacionalizma, da mora biti delavstvo le mednarodno organizirano, ker je internacionalizem v narodnem oziru vedno izkoriščal slovensko delavstvo in oviral njegovo narodno mišljenje in čuvstvovanje, posebno pa moralno vzgojo delavske mladine, dočim je bilo delavstvo vseh kulturnih narodov narodno organizirano. Gre nam za najboljši prospek našega naroda in naše mlade države.

Dne 10. avgusta 1919 so zaupniki slovenskega delavstva izvolili pripravljalni odbor, ki je nato dne 7. decembra 1919 sklical ustanovni zbor Narodno-socijalistične stranke. — Ustanovni zbor je z velikim navdušenjem sprejel načela in smer dela, ki ugotavljajo:

Narodno-socijalistična stranka hoče delati na to, da postane bogastvo last teh, ki ga ustvarjajo; nihče naj ne bo gospod in nihče hlapec, temveč vsak sodelavec in solastnik. Današnja kapitalistično-gospodarska organizacija se mora izpremeniti v socijalistično, današnje mezđno razmerje pa v solastninsko. Sredstvo za dosego tega cilja je vsestransko pripravljena socijalizacija kapitalističnih podjetij, kar ni ničesar drugega, kot lastninski prenos od privilegirancev na upravičence.

Privilegiranci se pa svojemu današnjemu ugodnemu položaju ne bodo odrekli dobrovoljno. Delavstvo si mora biti svesto, da se bo za svoje pravice moralo bojevati, za kar je treba, da se strokovno in politično organizira.

Narodno-socijalistična stranka hoče organizirati vse, ki se čutijo izkoriščane, tlačene in brezpravne, in sicer brez ozira na njihov poklic in namestitve; vse, ki čutijo nedostojnost in stalno socijalno nevarnost mezđnega delavnega razmerja; vse, ki jim trdo delo ne prinaša družega, kot življenjski minimum, medtem ko kapitalisti žive v izobilju; končno tudi vse tiste, ki so za svoje delo sicer dobro plačani, toda živo čutijo krivičnost obstoječega družabnega reda, v katerem velika večina naroda gmotno in duševno strada, ti vsi spadajo v našo politično organizacijo.

Organizacija.

Vodstvo Narodno-socijalistične stranke je poverjeno načelstvu, ki zboruje redno vsaki teden. Tekoče posle upravlja strankina pisarna s stalnim tajnikom in tajnico. Poleg centralne strankine pisarne poslujejo tudi stalne pisarne okrožnih central v Celju in Mariboru.

Stranka je organizirana po krajevnih organizacijah, ki štejejo do danes 4680 članov in 62 organizacij. Krajevne organizacije so v vseh večjih slovenskih krajih, dočim so v manjših krajih zaupniški odbori. Tekom enoletnega organizatoričnega dela je to vsekakor

uspeh. Organizacija se pa še izpopolnuje in se z vsakim dnevom oglašajo novi člani in ustanavljajo nove krajevne organizacije.

Politična govorniška šola je tekom enega leta usposobila 36 govornikov za strankina zborovanja, ki so nastopili na več kot 300 shodih, ne všteti manjša zborovanja in sestanke.

Stranka si je ustanovila pred meseci izobraževalno in kulturno organizacijo „Bratstvo“. Podružnice so ustanovljene in se ustanovljajo v vseh večjih krajih. Bratstvo hoče pritegniti v svoje vrste predvsem delavsko mladino.

Strankino glasilo je bil prvotno tednik Narodni Socijalist, ki je pa prenehal izhajati in je na njegovo mesto stopil tednik Nova Pravda, ki je v volilnem boju izhajal kot dnevnik.

Iz vrst narodnih socijalistov se je ustanovila Narodno-socijalna tiskovna zadruga, katere naloga je izdajati strankin tisk.

Glede strokovnih in gospodarskih organizacij smo varovali načelo, da v te organizacije ne spada politika. Iz strankarskega stališča smo vsled tega načela mnogokrat trpeli škodo. Svoje stališče bomo morali revidirati. Nikakor ne gre, da bi se v raznih organizacijah, kjer je učlanjenih na tisoče naših pristašev, izigravalo posredno ali neposredno narodno delavstvo za razne kapitalistične mahinacije. Razčistiti bo ozračje!

Prva preizkušnja.

Prva preizkušnja mlade stranke, z volitvami v ustavotvorno skupščino, se je obnesla zadovoljivo.

Težak je bil boj. Stranka ni imela kot nasprotniki fondov na razpolago in ni imela časopisja. Organizacija je bila mlada in nezadostna. Navzlic temu smo dobili v Sloveniji dva mandata in združili na svojo listo 6190 glasov. Zmagali smo navzlic terorizmu in preganjanjem. Ideja je zmagala!

Sklep.

Narodno-socijalistična ideja si osvaja množice delavskega ljudstva. Organizacija napreduje. Iz Slovenije bo šel narodni socijalizem preko cele Jugoslavije do ustanovitve velike slovanske socijalistične vzajemnosti. Z brati čehoslovaškimi narodnimi socijalisti imamo eno pot in en cilj!

Boriti se imamo s težkočami, kot se ima boriti vsaka mlada stranka. Toda kakor smo dosedaj pokazali veliko mladostne sile, tako smo uverjeni, da nas tudi v bodoče ne zapuste. Delo in boj! Za delom in bojem pride zmaga! In zmagati moramo nad krivicami današnjega kapitalističnega družabnega reda!

Zorko Fakin:

Socijalizacija industrije.

Pol stoletja že se razširja med delavstvom geslo socijalizacije. Socijalna demokracija na celem svetu je izrabljala to geslo kot eno najprivlačnejših agitacijskih sredstev med delavskimi masami. Delavstvo je temu geslo z radostjo sledilo, socijalna demokracija je pridobivala na moči in se razširila po celem svetu.

Leto 1918. je voditelje svetovne demokracije, kakor tudi socijalistične teoretike presenetilo. Do svetovnega prevrata, ki ga je to leto prineslo, so se lahko prvi izgovarjali, ako je delavstvo od njih zahtevalo uresničenje socializacije, na to, da ima vso moč v rokah še kapitalistično orientirana družba in da se vsled tega ne da še v pogledu socijalizacije ničesar storiti; drugi pa so postavljali smeje teorije o socijalizaciji v sladki zavesti, da je trenotek, ko bodo morale njihove teorije prestati ognjeno preiskušnjo praktičnega uresničenja, še daleč in so postavljali svoje teorije bolj kot posamezne kamne socijalistične stavbe, ne da bi pri tem gledali na to, zgraditi stavbo samo, na katero bi se v danem momentu lahko postavila streha.

Leto 1918. pa je prineslo socijalni demokraciji v nekaterih državah, tako n. pr. v Nemčiji in Čehoslovaški republiki tako večino, da je dobila v svoje roke vlado. Sedaj ni mogel obveljati več izgovor socijalnodemokratskih voditeljev, da nimajo v rokah moči za izpeljavo socijalizacije; na drugi strani pa so bili socijalistični teoretiki celega sveta postavljeni pred zahtevo, da morajo biti njihove teorije take, da se jih lahko vsak trenotek tudi praktično uresniči in oboji so takorekoč obmolknili. Oboji so stali in še stoje pred trenutnim prepadom in zavest velikanske odgovornosti jih straši pred negotovim korakom v temo pred seboj, s katerim bi lahko uničili ves tisočletni kulturni, socijalni in gospodarski napredek človeštva.

To je posledica nepremišljene agitacije socijalističnih voditeljev, ki so cela desetletja slikali svojim masam vabljive in mamljive slike bodoče socijalistične države, ki pa je bila bolj produkt njihovih iluzij, kot pa resnična smernica njihove taktike in njih socijalizacijskih načrtov. Zato so v trenutku, ko se jim je nudila prilika, to, do takrat „socijalistično državo bodočnosti“ spremeniti v socijalistično državo sedanjosti, zdvomili nad vsemi svojimi načrti in nad možnostjo uresničenja socijalističnih teorij in posledica tega je bila, da so zdvomile nad svojimi voditelji tudi socijalistične delavske mase in se vrgle v naročje brezvestnih demagogov, ki so jim obljubljali takojšnje uresničenje socijalističnih ciljev potom revolucije, potom nasilja. S svojim nepremišljenim delom je II. internacionala rodila III. in ji vzgojila pristaše.

Ako jemljemo danes v roke povojne spise najrazličnejših socijalističnih voditeljev in teoretikov, najdemo povsod to zgoraj omenjeno negotovost. Iz vseh zveni predvsem prepričanje, da se kapitalistični produkcijski red ne da nagraditi na mah s socijalističnim, temveč samo s postopnim razvojem. Ta počasni razvoj izhaja po Oppenheimerju in Müllerju, ki stojita na načelu „pravovernih“ marxistov, naravno in samohotno iz produkcijskih razmer, je torej determiniran in se ne da umetno pospešiti; cela družba mora po njihovem nazoru dozoreti k socializaciji, drugače lahko poskusi v svrhu njenega uresničenja zrušijo vse gospodarsko življenje.

Tudi neodvisni socijalist in eden najboljših interpretov Marxa in marxizma, Karel Kautsky, svetuje k največji opreznosti pri vsakem koraku in za brezpogojno osnovo uresničenja socijalističnih stremeljenj smatra povišanje dosedanje kapitalistične produkcije.

Marxistični praktiki iz delavskih vrst so v svoji veri v možnost takojšnje socializacije in njeno uspešnost še bolj skeptični kot imenovani teoretiki. Ellinger, voditelj nemškega stavbinskega delavstva smatra velika upanja, ki jih stavlja delavstvo v socializacijo za iluzijo in strokovnjak Müller računa da bi gmotni dobiček, ki bi ga nemškemu delavstvu prinesla popolna socializacija, ne znašal več kot 100 mark letno na vsakega delavca. Komercialni svetnik Deutsch računa na 270 mark letno, Walter Rathenau pa nasprotno sodi, da bi proletarci s socializacijo sploh ne dosegli nikakega gmotnega zboljšanja.

Pota, ki vodijo k socializaciji vidi Bernštein v postopnem socialno-političnem omejevanju pravic zasebnega podjetnika, ki naj končno spremeni njegov zasebni kapital v splošno lastnino. Otto Bauer, autor socializacijskega programa avstrijske socialne demokracije tudi zanikava prevratne teorije in vidi edino zanesljivo pot v postopni izgraditvi socialistične družbe. Za osnovni pogoj tega razvoja pa smatra skrbno vzgojo delavstva, tako strokovno kot nravno, da si na ta način pridobi potrebne zmožnosti k vodstvu socialistične produkcije.

Kljub tej negotovosti, ki jo vidimo v vseh novejših socijalističnih spisih, pa se geslo socializacije še vedno med ljudskimi masami izrablja kot privlačno agitacijsko sredstvo. Zanimivo je pri tem dejstvo, da ljudje, ki agitirajo s tem geslom med delavskimi masami, v privatnem pogovoru večkrat izjavljajo, da mislijo o socializaciji jako skeptično, da, često smatrajo socializacijo naravnost za nesrečo. To je posledica dejstva, da se o problemu socializacije do danes ni dovolj razmišljalo, še manj pa ga domislilo do konca.

O načinu socializacije viadajo danes različne predstave. Nekateri mislijo, da se da socializacija najbolje izvesti, če se dosedanjim lastnikom vzamejo njihova podjetja in izroče delojemalcem. Tako se je socija-

liziralo v Rusiji in nasledki te socializacije so nam danes že jasno vidni. Rusija danes vrača podjetja prejšnjim lastnikom in je izročila eksploatacijo svojih prirodnih bogastev v roke ameriških in angleških velekapitalistov. K taki socializaciji bi nikomur ne svetovali.

V čehoslovaški zbornici se je od strani socialne demokracije proglasil nazor, da se da socializacija nagraditi s poddržavljenjem podjetij. Tudi profesor Tyszka je še eden onih teoretikov, ki mislijo, da leži rešitev družbe v tem, da postane edini producent in podjetnik država. Toda tudi ta nazor je popolnoma napačen, ker s poddržavljenjem preide sicer podjetje iz rok zasebnih lastnikov v roke javnih lastnikov, a na produkcijskem redu se s tem ničesar ne spremeni in ravno tako ne na mezdnem razmerju med delavci in delodajalci. Modračkovci na Češkem mislijo, da se da socializacija izvršiti z združami. Toda tudi združni sistem ne vodi k popolni socializaciji, posebno ne, ako se izvaja tako, kot se danes faktično na celem svetu izvaja. Tudi v tem sistemu ostanejo uslužbenci v prejšnjem mezdnem razmerju.

Sedaj nastane vprašanje ali je dana med poddržavljenjem in med društvenim sistemom še kaka tretja pot, ki vodi k resnični in popolni socializaciji. Jasno je, da se delavno ljudstvo ne more zadovoljiti samo s politično enakopravnostjo, ki mu jo je prinesla velika francoska revolucija, temveč, da moramo stremeti tudi po gospodarski svobodi. Gospodarsko demokracijo pa lahko dosežemo le s popolnim prevratom produkcijskega reda.

Za vsako produkcijo je potreben kapital in delo. Kapital brez dela je popolnoma neproduktiven; toda kapital si prav lahko pridobi delavne sile, ker je v današnjem družabnem redu delo odvisno od kapitala in ne narobe. Zato mora postati delo neodvisno od kapitala in njegov prebitok se mora porabiti v svrhu, da se omogoči prehod zasebne lastnine na produkcijskih sredstvih v roke neomejene kolektive, kar pomenja resnično socializacijo. Produkcijska sredstva morajo postati last vseh, delo oproščeno odvisnosti od kapitala pa mora postati samoupravno.

Kdor ima opraviti z našim industrijskim delavstvom, ta ve, da ni med njim nobenega posebnega veselja za zvišanje produkcije, vsled česar bi se blago moralo poceniti. Vzrok tega je, da se delavstvo prav dobro zaveda, da bi zvišanje produkcije koristilo predvsem kapitalističnim izkoriščevalcem in šele v drugi vrsti in majhnem obsegu delavstvu samemu. Če pa bo delavstvo delalo za sebe in na svojem, če se bo zavedalo, da bo uspehe svojega dela tudi res samo uživalo, bo hitro izginila delomrznost, ki se je razširila med njim sedaj, ko ve, da dela za tujca na tujem. Novo razmerje dela do kapitala bo že

samo na sebi vzpodbuda k zvišanju delavnosti in produkcije in s tem bi bil dan eden glavnih faktorjev za ustaljenje in naglo padanje cen. Za vedno bi bil nemogoč začaran krog druginje, v katerem tava zadaja leta izmučeni svetovni proletarijat.

Najtežje vprašanje je, kako preiti od zasebne lastnine k kolektivni, skupni lastnini, ne da bi se pri tem ogrožalo gospodarsko življenje naroda. Nasilja ne moremo in ne smemo priznati, ker nasilje nujno rodi reakcijo in novo nasilje. Gole, obče ekspropriacije (razlastitve), kot so jo svoj čas izvedli v Rusiji, si tudi ne moremo želeti. Vemo vsi, kako slabo se je ta poskus obnesel. Po razlastitvi se je v ruski industriji obratovalo še toliko časa, dokler so bila na razpolago še stara skladišča surovin in dokler so bile v blagajnah še zadostne svote za izplačevanje delavne mezde; ko pa je enkrat zmanjkajo prvega in drugega, pa se je obratovanje skoro v vseh podjetjih moralo enostavno ustaviti. Ako bi pa hoteli izvesti socializacijo brez nasilja, to je proti odplačilu sedanjim lastnikom produktivnih sredstev, potem bi uvideli, da se ta socializacija izvesti ne da, ker ni nikogar, ki bi razpolagal s tako ogromnim kapitalom, ki bi bil potreben za odplačilo. Za odplačilo lastnikom podjetij, ki pridejo v naši državi v poštev za socializacijo, bi bilo treba najmanj 150 milijard in te svote ne more spraviti skupaj država niti z davki, niti bi ji nikdo ne dovolil tolikega kredita.

Poiskati moramo torej pot, ki se ogne vsem tem težkim komplikacijam. Najdemo jo v dveh socializacijskih osnovah in sicer v udeležbi uslužbencev na čistem dobičku in v udeležbi uslužbencev na upravi podjetij.

Čisti dobiček je pravzaprav ono, kar se v marksistični teoriji naziva delavna nadvrednost. Nadvrednost dela pa pravzaprav ne obstoja, temveč je to le nekaka fiksna ideja. Čisti dobiček nastaja vsled prevelike napetosti plačilnih dolžnosti konsumentov, in le ti torej bi imeli pravico zahtevati udeležbo na čistem dobičku. Čisti dobiček za delavstvo zahtevamo le zato, ker hočemo uporabiti ta čisti dobiček ali vsaj na delavstvo odpadajoči del kot sredstvo za prehod produkcijskih sredstev iz rok sasebnih lastnikov v roke delavske kolektive in kakor hitro bi bil ta cilj dosežen, zgine čisti dobiček sploh in z njim tudi vprašanje udeležbe na njem.

Sistem udeležbe na čistem dobičku ni ničesar novega. Že leta 1843. se je upeljal na Francoskem in od tam se je širil stopnjema v Angliji in Nemčiji. Toda delavci so sami zavrgli to udeležbo in lansko leto so švicarski strokovnjaki odločno odklonili vsako upeljavanje udeležbe na čistem dobičku, ker so uvideli, da je udeležba na čistem dobičku v tej obliki, kot se danes prakticira, gola goljufija. Lastnik

podjetja si s tem le zvišuje svoj dobiček. Češkoslovaški rudokopni zakon priznava delavstvu (rudarjem) pravico udeležbe na upravi in na čistem dobičku v sledečem razmerju: 90% čistega dobička pripade lastniku, 10% pa delavstvu. A niti teh 10% se ne razdeli med rudarje, temveč naj se porabi za javni prospeh in karitativne svrhe rudarjev. (Šole, bolnišnice, zdrava stanovanja itd.). Če so torej rudarji leta 1921. od 1 milijona čistega dobička v svoj prospeh dobili 100.000 kron, morejo dobiti letos dvakrat toliko, ako bodo z intenzivnejšim delom zvišali produkcijo rudokopov na dvojno količino produkcije iz l. 1920. Če bo torej rudnik imel l. 1921. 2 milijona čistega dobička, dobi lastnik rudnika 1.800.000, torej 900.000 kron več, kot l. 1920. in to brez vsake lastne zasluge. Jasno je torej da je ta oblika udeležbe na čistem dobičku le sistem priganjanja k zvišanju produkciji in s tem tudi k večjemu dobičku podjetnika.

Mi nismo vkljub temu proti udeležbi na čistem dobičku, samo razmerje med delom, ki pripada od njega delavstvu in delom, ki pripada lastniku, se mora obrniti. Lastnik, ki v podjetju ne sodeluje sam, nima pri dobičku podjetja nobene druge zasluge, kot da je posodil kapital, ki je za obratovanje potreben. Ta naj se mu tudi obrestuje po običajni obrestni meri in da se ne bo mogel izgovarjati, da mu obrestuje njegov kapital po tej meri vsak denarni zavod, v katerem bi bil varnejše naložen, naj se mu obrestna mera za nekaj procentov zviša. Ostali čisti dobiček pa naj pripade uslužbencem in naj se postopno vloga v podjetje v svrhu dosege in razširjanja socialistinskega prava uslužbencev in izplačevanja obratnega kapitala dosedanjemu lastniku.

Mi si čistega dobička ne predstavljamo bogve kako ogromnega. A če računamo, da bi ne znašal letno nič več kakor K 150.— na vsakega delavca, kar je gotovo nizko računano, bi to znašalo pri podjetju, ki zaposluje 100 delavcev letno K 15.000.— katera svota bi se odplačala lastniku podjetja. Delavstvo bi postalo solastnik podjetja in razmerje med kapitalom, ki ga ima v podjetju vložena kapitalist in kapitalom, ki ga ima v podjetju vloženo delavstvo, bi se vsako leto menjalo v korist delavstva, ki bi postalo tako v doglednem času odločujoči faktor in nato edini lastnik podjetja. Na ta način bi se podjetja osvobodila privatno-kapitalistične špekulacije, kar bi ne prineslo koristi samo delavstvu, temveč celi družbi.

Jasno je seveda, da bi se po tem načinu ne socializirala vsa podjetja enako hitro. Ona, ki delajo z velikim čistim dobičkom bi prišla hitreje v roke delavstva, pri manj rentabilnih podjetjih pa bi trajal socializacijski proces dalj časa. Pri enih kakor drugih pa je uspeh, to je popolna socializacija v doglednem času zagotovljena, kljub temu

da moramo seveda računati na to, da bi se moral del čistega dobička uporabiti za potrebe podjetja, za mogoče izgube, investicije, menjajočo se konjunkturo itd. Kadar bi enkrat na ta način uslužbenci izplačali del zasebnega kapitala in postali tako solastniki podjetja; bi obenem s solastništvom dobili tudi pravico soodločevati o upravi podjetja. Ta njihova udeležba na upravi mora rasti ob enem z rastočim solastništvom. Čim večji bi bil delavski del kapitala v podjetju, tem večja bi bila tudi pravica uslužbencev odločevati o upravi podjetja. Tako bi dosegli kontrolo nad vso našo industrijo, ne da bi pri tem riskirali, da bi za enkrat vodstva podjetij še nezmožno delavstvo vsled prehitrega prevzetja uprave v svoje roke moglo resno ogroziti naše gospodarsko življenje. Seveda se mora udeležba na upravi uveljaviti tako, da bodo zastopniki uslužbencev imeli pristop naravnost v upravne in kontrolne svete, ne pa, da bi morda tvorili izven teh nekak tretji svet, ki bi se z ostalima dvema le tu pa tam posvetoval in pogajal.

Ta socijalizacijski proces bi se nujno končal s popolno socijalizacijo, to je, sčasoma bi se podjetniku izplačal ves njegov v podjetje vloženi kapital in s tem bi prenehalo obstojati vprašanje čistega dobička in ž njim tudi vprašanje komu naj ta dobiček pripade. To kar se imenuje po današnjem produkcijskem redu čisti dobiček pripada nedvomno konsumentom. V to svrhu ne bi bil po končanem socijalizacijskem procesu potreben noben distribucijski aparat. Kolikor bi znašal čisti dobiček, toliko bi se kratko in malo odbilo od plačilne dolžnosti konzumentov, z drugimi besedami, kolikor večji čisti dobiček toliko ceneje bi naknadno postalo blago. Ravno v tem, da postane nakupičevanje čistega pobička brezpomembno, da ostane čisti dobiček onim, oz. se vrne onim, ki so ga omogočili, to je konzumentom, vidimo korist in blagoslov socijalizacije za celo našo družbo.

To je glavni vzrok zakaj hočemo socijalizacijo. Mi gledamo na socijalizacijo ne samo kot na zahtevo nezadovoljnežev, kakor imenujejo nasprotniki nas socijaliste, temveč tudi kot na gospodarsko nujnost, ki edina more odstraniti vedno rastoča nesoglasja med posedujočimi in neposedujočimi razredi in disharmonijo, da ne rečem anarhijo v našem gospodarskem življenju.

Hočemo, da se socijalizacijski proces čimpreje prične uresničevati in sicer, kot že povedano, z udeležbo na čistem dobičku, ki naj se uporablja za odkup podjetij in z udeležbo na upravi podjetij. S to socijalizacijo gospodarskemu življenju nikakor ne bomo škodili, niti ne bodo pri tem procesu izgnani, kakor se je to zgodilo v Rusiji, zmožni uradniki in inženirji. Nikomur, niti industrijalcem samim ni treba, da se boje, da bi nastala vsled tega procesa v gospodarskem življenju kaka anarhija. Ozirali smo se na vse pogoje današnjega

obratovanja, kakor tudi na današnji duševni niveau delavstva, kateremu se ravno v dobi socializacijskega procesa da priložnost in sredstva k praktičnemu in teoretičnemu šolanju, da bo lahko v danem trenutku prevzelo v svoje roke vso upravo podjetij. Poleg tega mora biti seveda socializacijski zakon dopolnjen z zakonom o kolektivni pogodbi, zakonom o razsodiščih za socialne spore in predvsem z zakonom o delavskih in uradniških zbornicah.

Ta razvojni socializacijski proces, ki bo trajal 20, 30 in morda še več let, se ne bo uresničeval z nasiljem, temveč z razumom; zato je vsak strah pred njim nepotreben. Ako se ga bo prav razumelo in se bo začelo mesto z frazami resnično delati, potem pomeni njegovo uresničenje ne samo gospodarskega osvobojenja proletarijata, temveč resničen blagoslov za celo človeško družbo.

— n —

Socialno zavarovanje.

Poleg politične demokracije, ki se izraža v politični enakopravnosti, mora moderna človeška družba stvoriti tudi gospodarsko demokracijo, ki naj zagotovi vsem ljudem enake življenjske materijelne pogoje, ki naj dosedaj obstoječo razliko med izkoriščanimi in izkoriščevalci odstrani in ustvari socialno enakopravnost, ki zahteva od vseh iste dolžnosti, a jim daje tudi iste pravice.

Za gospodarsko demokracijo teži socializem, ki znači najvišjo v zakonih in raznih gospodarskih napravah zagotovljeno gospodarsko enakopravnost. Gospodarska demokracija naj moralno prerodi človeški rod in ga vzgoji v močno zvezo dela. Le gospodarska demokracija more dvigniti delo na višino moralne notranje potrebe in mu odvzeti značaj samo materijelne potrebe, kjer je mogoče, da iz uspeha dela enega živi brezdelno drugi. Ljubezen do bližnjega, do naroda, do države, do človeštva pomeni ljubezen do dela.

Za realizacijo te nevzdržujoče ljubezni mora stremiti vse naše politično in gospodarsko hotenje. V znamenju te ljubezni do dela je poleg drugega opravičena naša zahteva po najširšem socialnem zavarovanju, ki v celem obsegu gospodarske demokracije pomeni važen temelj. Socialno zavarovanje mora dati gospodarsko slabejšim nadomestilo v roke, da bodo njih materijelni življenjski pogoji izjednačeni z gospodarsko močnejšimi.

Socialno zavarovanje ni le zahteva srca in humanitete, — kar bi v svojem ponosu odklanjali, ker nočemo miloščin — pač je to zahteva

prave demokracije. Kdor je pravi demokrat, je neizprosen boritelj za najkonsekventnejše socijalno zavarovanje. Socijalno zavarovanje je ena izmed mnogih potrebnih cest, ki pelje v novo človeško družbo, v gospodarsko in politično demokracijo. In ta je ideal vseh poštenih.

Avstrijska politična nedemokratičnost je bila vzrok, da se v Avstriji nismo mogli približati gospodarski demokraciji. Radi tega tudi nismo imeli močne zradbe socijalnega zavarovanja. Kar je Avstrija in z njo Madžarska ustvarila, pomeni v celem kompleksu socijalnega zavarovanja, slab dar skopega bogatina. Kar je avstro-ogrška monarhija ustvarila na polju socijalnega zavarovanja, ni tega storila iz težnje po gospodarski demokraciji, ampak iz raznih političnih zadreg, da je delavstvo nekoliko — potolažila. Radi tega ni ustvarila celotnega sistema, položila je le nekaj temelj.

Jugoslavija je on razpadle monarhije podedovala močno malo in čaka jo veliko volje in globokega razumevanja, da ustvari enotno moderno stavbo socijalnega zavarovanja v svoj gospodarski in kulturni procvit. Sedaj v kraljevini veljavni socijalno-zavarovalni zakoni in naredbi so neenotne. Nova država je prevzela stare zakone, v kolikor se tiče pokrajin tostran Drine, od Avstrije in Madžarske. Za Slovenijo, Dalmacijo in Istro kot sestavni del bivše Avstrije so predvsem v veljavi avstrijski nezgodni in bolniški zakon ter zakon o pokojninskem zavarovanju zasebnih nameščencev. Za slučaj bolezni in nezgode so zavarovani tudi mornarji in rudarji, poslednji v obliki provizij tudi za slučaj starosti in onemoglosti. Po avstrijskem od nas prevzetem bolniškem in nezgodnem zakonu so predvsem zavarovani industrijski, trgovski in obrtniški delavci, izvzeti pa so glavno poljedeljski, gozdno-gospodarski in domači delavci. Zavarovanje poljedeljskih in gozdno-gospodarskih delavcev naj bi izvedle posamezne dežele. Pa do prevrata niti ena dežela ni sklenila podobnega zakona.

V ostalih deželah Jugoslavije, v kolikor so bile sestavni del Ogrske polovice monarhije je bilo izvedeno bolniško in nezgodno zavarovanje na podlagi člena XIX. iz leta 1907. Ta zakon je veljal in velja za Hrvatsko, Slavonijo z Medjimurjem, za Banat, Bačko in Baranjo. Za Bosno in Hercegovino je v veljavi zakon o bolniškem zavarovanju iz leta 1909. in naredba o nezgodnem zavarovanju iz leta 1900. Stara Srbija, Črna gora, Macedonija in bivši kraji Bolgarije sploh nimajo zavarovanja. V Srbiji v mejah iz leta 1912. so obseženi v zakonu o delu iz leta 1910. nekateri predpisi o obveznem delavskem zavarovanju, a to zavarovanje do danes ni izvedeno. Edino bolniško zavarovanje izvajajo posamezna podjetja s pomočjo posebnih fondov.

Tako se kaže v državi velika neenotnost in nesistematičnost socijalnega zavarovanja. Potreba po enotno urejenem državnem soci-

jalnem zavarovanju je čim dalje bolj nujna, zlasti še z ozirom na dejstvo, da so nekatere pokrajine sploh brez vsakega zavarovanja.

Tej potrebi je hotelo zadostiti soc. ministrstvo z naredbo iz leta 1919., ki urejuje bolniško in nezgodno zavarovanje enotno za celo državo. To naredbo je ministrstvo predelalo in jo v jeseni leta 1920 predložilo posebni anketi v Beogradu. Naredba stvarno uveljavlja bivše avstrijske zakone in jih izpopolnjuje z nekaterimi modernimi detajlnimi določili zlasti hoče prilagoditi gospodarskim razmeram, dajatve in prispevke. Predvideva pa povsem novo organizacijo zavarovanja, katero naj bo združeno v državnem uradu za delavsko zavarovanje, kateri urad naj izvaja zavarovanje potem decentraliziranih okružnih uradov. V principu načrt uvaja centralizacijo zavarovanja, naproti dose-danji decentralizaciji in ločenosti po predmetu zavarovanja. V bodoče naj bodo vse panoge zavarovanja združene v enem nosilcu zavarovanja. V novi naredbi zopet niso zavarovani poljedelski in gozdno-gospodarski delavci ter nestalno zaposlene osebe in nameščenci države in javno-pravnih korporacij pod gotovimi pogoji.

Naredba še ni uveljavljena. Želeti bi bilo, da ni uveljavljena preje, dokler ni bila temeljito promišljena od poklicanih faktorjev. S to naredbo postavimo temelj celemu bodočemu razvoju soc. zavarovanja in zato naredba ne sme biti stvarno samo nekak strokovnjaški poskus, ampak trden granit, ki bo zadovoljil delavske vrste.

Na temelj bolniškega zavarovanja bomo v bodočnosti postavili invalidno in starostno zavarovanje, zavarovanje vdov in sirot in za to naj bo ta temelj trdno položen. Ta temelj pa bo trden — ako bo o njem razmišljala vlada, podjetniki in delavci.

—ko:

Slovanska socijalistična vzajemnost.

O slovanski vzajemnosti se je mnogo govorilo in pisalo posebno v času pred vojno. Velika Rusija, panslavizem, slovanska federacija, vse to so geslo, ki so rojila v glavah, ne morda samo romantično navdahnjenih srednješolskih dijakov, tamveč tudi v glavah resnih politikov v vodilnih vlogah. Imenujem naj tukaj samo voditelja češke narodne demokracije dr. Kramřa, ki je vse svoje življenje zasledoval cilj udružitve vsaj severnih Slovanov v en velik kompleks, pod pokroviteljstvom Rusije, in ki svoje ruske orijentacije tudi še danes ni zatajil.

Žalibog je ostalo le pri geslih in realizacija slovanske vzajemnosti ni prišla preko slavnostnih banketov, napitnic in govorov. Ta vzajemnost je obstojala le kot pobožna želja, kot nekak daljni cilj, za katerega uresničenje pa ni nikdo pograbil za praktično delo. Na banketih se je govorilo tako, realni politiki pa so storili drugače in do resničnega zblizanja ni prišlo niti na kulturnem, še manj pa seveda na gospodarskem polju. Glavna krivda, da slovanska vzajemnost ni mogla uspeti je ista, ki ne da uspeti tudi socijalno demokratični internacijosali. Gradila se je umetno od zgoraj, mesto, da bi se pričelo graditi pri temeljih, med ljudskimi masami samimi.

Nas ta neuspeh ne sme oplášiti. Ako celo dosedañje gibanje v svrhu upostavitve slovanske vzajemnosti kritično pregledamo, najdemo prav lahko one napake, ki so povzročile neuspeh tega gibanja. Ako se jih sedaj varujemo, bomo realizacijo dosegli. Tudi je danes čas za uresničenje vzajemnosti med slovanskimi narodi mnogo ugodnejši, kot je bil pred vojno. Takrat so se morali avstrijski Slovani boriti predvsem proti Dunaju. In ta boj je njihove sile tako zaposlil, da se niso mogli posvetiti z potreboo energijo še kakemu drugemu vprašanju. Danes so razmere v tem oziru drugačne. Slovanski narodi so dosegli svojo svobodo in lahko sedaj posvečajo vprašanju medsebojne solidarnosti mnogo več dela kot poprej.

Prvi korak na tem potu je storila Češka narodno-socijalistična stranka v zvezi z Narodno-socijalistično stranko v Jugoslaviji. Prva osnova je bila dana na zborovanju čehoslovaške narodno-socijalistične stranke v januarju leta 1921, ko so bili v Pragi tudi prisotni delegati naše Narodno-socijalistične stranke. Delo se je madaljevalo ob priliki poseta delegatov čehoslovaške narodno-socijalistične stranke v marcu t. l. Obstoja upravičeno upanje, da se bo še letos postavil celemu gibanju osnovni temelj, ki bi obstojal v organiziranju centralne pisarne v Pragi, ki bi naj bila v početku predvsem informativnega značaja. Celo gibanje z pozornostjo zasleduje poljska delavska stranka, s katero stoji naša Narodno-socijalistična stranke v stalnom stiku in in nedvomno je, da bo ravno ta stranka igrala pri gibanju v bodočnosti enega izmed prvih blokov.

Razmere med posameznimi slovanskimi narodi niso povsod take, kot bi bilo želeti. Razmere med Čehi in Poljaki je skalil tešinski koflikt in ravno tako tudi razmerja med nami, ali bolje rečeno med srbskim delom našega naroda, in Bolgari, ne morem imenovati prijateljskega.

Naloga Čehoslovaške in Jugoslovanske narodno-socijalistične stranke je, da stoječi vedno na programu narodnega socijalizma premostita nespোরazumljenja, ki leže med posameznimi slovanskimi na-

rodi in to nalogo bosta tem lažje izvršili, ker stojimo na eni strani mi v direktnih stikih s poljsko delavsko stranko, na drugi strani pa stoji čehoslovaška narodno-socijalistična stranka v direktnih stikih z bolgarskimi narodnimi socijalisti. Ne mislimo tukaj na kako direktno intervencijo v prid sporazuma, ker vsaka taka intervencije bi znala preje škoditi kot pa koristiti medsebojnemu zbližanju. Pač pa mislim, da bi se to zbližanje dalo jako povspešiti potom informacij, kakšne razmere, kakšne smeri in mišljenja vladajo v posameznih slovanskih narodno-socijalističnih strankah. Mi bomo obveščali na eni strani poljske narodne socijaliste o razmerah in mišljenju v Čehoslovaški narodno-socijalistični stranki, obenem pa poročali čehoslovaškim narodnim socijalistom o mišljenju poljskih narodnih socijalistov. Naloga Čehoslovaške narodno-socijalistične stranke pa je, da nas informira o duševnem pokretu med bolgarskim narodnimi socijalisti. Prepričan sem, da je ta pot edino prava in da bo ta pot vodila k sporazumu od naroda do naroda, eventuelno preko oficijelne politike interesiranih vlad.

Uresničenje slovanske socijalistične vzajemnosti v praksi si predstavljamo sledeče: Čehoslovaška nar. soc. stranka stoji danes v najožjih stikih z eseri (rusk. socijaln. revolucionarji), na drugi strani pa ima najožje stike z nami jugoslovanskimi narodnimi socijalisti. Za enkrat bi toraj morala biti Praga centrum slovanskega socijalističnega gibanja in bi se moral ravno v Pragi ustanoviti nekak centralni organ. Iz tega centra bi se podpiralo naše gibanje po vsem slovanskem svetu moralno in če treba tudi gmotno, da se na ta način zagotovi zmagovit pohod naše ideje tudi v kraje, kjer bi sicer vsled pomanjkanja sredstev, zaostal pred nepremagljivimi ovirami.

Kot že rečeno je nedvomno, da se bo za to slovansko socijalistično vzajemnost pridobilo prav lahko tudi poljske, in bolgarske narodne socijaliste, kakor tudi ruske socijalne revolucionarje. S tem pa je dana trdna osnova celemu gibanju, ki bo rodilo bogate sadove na kulturnem, socijalnem in gospodarskem polju in priborilo Slovanstvu v svetovni zgodovini ono mesto, ki mu gre.

—m—

Načela in demagogija.

Načelo, beseda tolikrat pisana in neštetokrat izgovorjena.

Za načela se skriva danes že vsakdo. Beseda, ki je pomenila svojčas med ljudmi še suho zlato, je danes na jeziku puhlim demagogom in brezobzirnim izkoriščevalcem ljudstva, tako da je težko mislečemu človeku stopiti pred javnost in izreči besedo načela.

Vendar se giblje baš v načelih vse dogajanje življenja skozi stoletja. Ravno s tistimi velikimi načeli, ki jih zakrknjen egoist v srcu ne pozna, ampak kvečjemu sebično zlorablja v besedah, se vrši boj iz katerega izhaja vedno plemenitejše človeštvo, vedno jasnejše razmerje družbe med seboj, skratka naš življenski ideal.

Ni važno, koliko borcev v tem boju načel pade. Za njimi mrtvimi nastopajo mladi rodovi kot so bili nastopili oni, otroci za svojimi očeli. Življenje dela iz nas eno samo družino, roditelje in rojence.

Nihče ne mara zapustiti svojemu otroku sramotnega imenā brez-značajneža. Načela so vitežka čast tudi naše sodobne družbe. Za načelnega smatramo človeka, ki je prepričan in veruje tako globoko v svoj cilj, da gre svojo pot brezobzirno kot si jo je začrtal po treznem prevdarku.

Dnevno življenje kaže seveda kratkovidnim očem, kakor da bi baš ljudje neomajnih načel najbolj propadali. Toda, če pogledamo stvar globlje, bomo videli, da so vsi ti uspehi načelnih kompromisov neverjetno kratkotrajni. Nesigurna borzna špekulacija. Gorje posamezniku, ki bi se dal zamamiti takim vabam, gorje skupini, ki bi se dala preslepiti kratkotrajnim dnevnim konjunkturam.

S sigurnostjo se bodo ti na videz pozitivni uspehi množili, toda cela stavba nesolidnosti se bo nekega dne gotovo zgrnila nad kompromisniki načel, medtem ko bodo mogoče ljudje trpeli, toda se ravno v trpljenju kalili in ob svojem času rezali z lastnim jeklom sami sebi lastno usodo.

Zgodovina nam daje primerov dovolj. Pravzaprav je vsaka njena stran že dokument posameznega morda, zato pa tem trajnejšega, zmagovanja načel.

Vzemimo samo eno. Od polovice šestnajstega in do polovice sedemnajstega stoletja so se borili na Francoskem takozvani Hugenoti (pristaši moralne verske reforme) za zmago svojih načel. Proti njim so uprizarjali vladarji in plemstvo Francije najhujša preganjanja, vodili dolge vojne in vršili pravcata klanja. V znani bartolomejski noči, 24. avgusta 1572, je dal Karl IX. poklati na Francoskem do trideset-tisoč Hugenotov. Toda gibanja ni zatrl! Ni ga zatrl niti najznamenitejši francoski kralj Ljudevik XIV. Ko jim je prepovedal izvrševanje njihovih obredov in odvzel državljanske pravice so Hugenoti zbrali vse svoje ter odšli rajše v prognanstvo, kakor pa da bi se uklonili nečemu, kar je bilo po njihovih načelih nemoralno. Čez dvestotisoč najboljših Francozov je takrat zapustilo svojo domovino ter odšlo po svetu. Naselili so se v Nemčiji, Holandiji, Švedski, Angliji in Irski. Ker so bili možje preizkušeni v boju in vajeni dela so prinesli v nove naselbine delavne roke in neomajno moralno zvestobo, Kamor so prišli

ti francoski prognanci, povsod je zacvelo neverjetno blagostanje. Današnje ogromno industrijalno središče na Irskem mesto Belfast je na primer ena takih naselbin Brezbiteljancev in Hugenotov. Mesto, ki ima danes štiristotisoč prebivalcev, ima štiridesettisoč obratov na parno silo! Ima največjo ladjedelnico sveta, kjer je zaposlenih petnajst do šestnajsttisoč delavcev, ki prejemajo tridesettisoč funtov šterlingov plače na teden. Ima največjo tvornico za tkanino, v kateri se izdelata na dan toliko tkaninske niti, da bi šla trikrat okoli sveta. Belfast je danes med najmočnejšimi stebri britanske države in vse to je izrastlo iz dela prednikov, ki niso hoteli ukloniti tilnika pod kompromisom z načelii. Po izselitvi teh mučenikov načel je pa Francija nasprotno padla popolnoma v oblast izsesevalcev, špekulantov in dnevnih kompromisarjev, ki so zatajevali vse ter pritrjevali vsem blaznostim, ki jih je počenjal razuzdani francoski dvor. Rezultat tega početja egoistov, ki so žrtvovali vse ideje svojemu telesu je znan — velika francoska revolucija.

Ne bomo omenjali blagostanja, ki so ga nesli Francije Hugenoti na Holandsko, Švedsko in tako dalje, pomudili smo se pri omenjenem angleškem vzgledu, ker nam do današnjega dne tako jasno obsvetljuje večno resnico; samo v načelih je zmaga! Naj povevno edinole še to, da je na enak način in iz podobnih vzrokov kot Hugenoti iz Francoskega šlo štirideset visoko moralnih mož, čisto praznih rok z edino zavestjo, da se niso udali nasilstvu iz Angleške v Ameriko in teh štirideset mož je postavilo temelj današnji največji svetovni sili Ameriškimi Zedinjenimi državami.

Iz načel enakih pravic človeške družbe je izšlo tudi po vsem svetu gibanje, ki mu dajemo ime socijalizem in proti kateremu so vstali in vstajajo kompromisniki in breznačajneži pri vseh narodih. Pod raznimi oblikami si je moral socijalizem utirati svojo trnjevo pot dela in znoja ter enakopravja. Delavec je pa v svojih načelih dospel danes do tega, da lahko mirno gleda potek dogodkov in s samozavestjo izroča svojo priborjeno dedščino potomcem, ki jim bo lažja hoja. Ravno neomajnost v načelih je tista velika sila, ki nevzdržno giblje mase naroda ter s sigurnostjo lomi vse kompromise špekulantov, ki bi si brez dela in brez morale hoteli rediti na narodove stroške svoja družbi nekoristna telesa.

Delavstvo je preživljalo in preživlja nešteti bartolomejski noči, ki jih uprizarjajo z vsemi mogočimi sredstvi kralji svetovnega kapitala, mogotci, ki v svoji slepoti ne vedo, da sta kri in znoj najizdatnejše gnojilo za kaljenje samozavesti in prepričanja. Danes je jasno, na kateri strani bo končna zmaga. Delavne roke, ki vihte kladivo in pero prevzemajo vlado sveta. Delavci rok in delavci duha korakajo ramo ob ramo strnjeni na hrib, da zagledajo novo solnce ...

Vsa moč naše delavske armade je v enem edinem: v moralni sili ideje. Kar se temu prepričanju upira, to je dnevna konjunktura, ki ji je ugodna in odmerjena samo še kratka doba. Politične skupine, ki uporabljajo proti tej armadi svoje zlato, ne slutijo, da stopa proti njim jeklena falanga. Prazne besede, ki jih širijo lažnjivi in trepetajoči borzijanci na potrpežljivem papirju med svet nas puščajo hladne, kakor so nas puščale mirne in hladne patrijotične proklamacije iz aeroplanov naših nekdanjih krvavih vojnih gospodov. S pomilovanjem gledamo na plitvo demagogijo ljudi, ki še ne vedo, da se je moč roke in sila duha že v masah zgrnila na našo stran, na njihovi je pa ostala samo še masa prebavljajočih teles.

Demagoštvo, votle besede je še poslednje sredstvo kapitala, ki ne pozna moč iz srca prihajajoče resnice. Ta kapital, ki ve, da je najnevarnejše zanj, ako se izобрази in organizira na milost in nemilost njemu izročeni delavec, je vrgel svoje zlato ter pokupil ves takozvani napredni tisk in ga dirigira po navodilih dnevnega kurza bančnega direktorja. Niti ena resnica naj ne bi prišla pred oči delavcu, to je parola združenih bankirjev. Listi, ki so ostali kljub silnemu pritisku bank še neodvisni ter govore resnico delavnemu ljudstvu, so deležni najumazanejših žurnalistične gnojnice, kar jo more izliti bankirski list. To plačano časopisje, ki je vse skupaj gnjusna, podkupljena demagogija, poskuša vcepiti nerazsodnemu človeku prepričanje, da je demagoško naše delavsko nastopanje, da smo demagogi mi, ki nimamo polnih žepov, ampak samo dela polne roke.

Kako velika je moč naše ideje nam kaže ravno to, da mi z lastnimi žuljavimi sredstvi v najhujših časih kapitalističnega terorja sami vzdržujemo vse, kar moremo še tiskanega dati med delavno ljudstvo. Dela našega ne bo strla propaganda, ki meče na stotine med narod brezplačno svoja lažisvobodna glasila in ki je samo priganjač za dobičke bank.

Mi torej mirno poslušamo očitke demagogije. Vrste naše, ki se krepe od dne do dne so nam dokaz, da nismo mi, ampak oni na tej opolski poti, da hodimo mi po trdi cesti moralne ideje enakopravnosti in svobode delavnega človeka.

Iz lastne moči, brez tujega kapitala smo nastali in se razvijamo, z lastno močjo bomo tudi dosegli svoj cilj; zmagoslavje dela in stetje hrano sprejemajočih teles.

Dr. Tone Jamar:

Zdravje naroda — procvit države.

Svetovna vojna nam je prinesla svobodo, združila je nás Jugoslovane v jedno državo, v kateri bomo sami gospodarili. In ker so združene s pravicami gospodarja tudi dolžnosti, je potreba, da vsak posameznik žrtvuje svoje moči in sile v prid svoje novoustvarjene domovine in da po svoji moči pripomore k kar najboljše uspeli zgradbi, da ji bo tako zagotovljen ne le obstoj, ampak tudi procvit v največji meri in stopnji.

Velikega pomena za doseg tega cilja je pa, da je narod, ki tvori to državo, zdrav, zdrav na duši in telesu, da bo kos nalogi, ki ga čaka. Predpogoj za to je ravno pri nas v agrarni državi naravnost idealen in je mogoče nam samim iz lastne moči pri dobri volji ozdraviti vse tiste rane, ki jih je zasekala svetovna vojna in odstraniti nje slabe posledice.

Katere so pa te rane, na katerih posledicah vojne bolehamo mi? Ravno tiste so, kot pri drugih narodih, namreč jetika, spolne bolezni in alkoholizem.

Te tri rak-rane na telesu našega naroda so tako velike važnosti, se s tako močjo zajedajo vanj, da ne bode odveč, če se jih nekoliko natančneje ogledamo.

Že med vojno je bilo za fronto nesposobnih spoznanih vsled jetike $\frac{1}{3}$ vojakov. Koliko je žensk, otrok in starčkov vsled slabe nezadostne hrane in prenapora zbolelo na tej bolezni, nam pa ne pove nobena statistika. — Pomnoževala je to armado jetičnih avstrijska vlada sama, ki je te reveže pošiljala domov, kjer so okuževali svoje posebno mlajše sorodnike. — Član za članom v rodbini je obolel in tako se je razpasla ta bolezen po vseh mestih in sellh in dosegla tako dimenzijo, kakor še nikoli pred vojno.

Mogoče nekoliko na boljšem smo s spolnimi boleznimi. Poprej skoraj nepoznane med našim ljudstvom so se sedaj razširile v zadnje gorske vasice in okužujejo naše ljudstvo. Zanesel jih je vojak, razširila pa deloma nevednost, deloma napačna sramežljivost.

Tretji sovražnik, ki ogroža zdravje naroda je alkoholizem. O njem govoriti, pač ni potreba, saj dovolj jasno govori izkaz veselic, zabav in sličnih prireditiv.

Marsikdo mi bo pripomnil, da je povsod tako in nele samo pri nas. Ima prav ali pomisli naj, da je sedaj, ko smo sami svoji gospodarji naša dolžnost, da spoznamo svoje slabe strani in jih odstranimo, zboljšamo in zacelimo. To zdravljenje pa gotovo ne bo imelo zaželjenega uspeha, če bodo morale oblasti same izdajati odredbe in

ukaze, ampak sodelovati bo moralo tudi ljudstvo samó pri pobijanju teh naših notranjih in nevarnih sovražnikov. — Le na ta način, s sodelovanjem in pomočjo vsakega posameznika bomo ozdravili narod, to je sebe.

Uspešni boj proti nalezljivim boleznim se vodi le na ta način, da se zdravi obolele na jedni strani, na drugi pa in kar je gotovo bolj važno, obvaruje soprebivalce pred to boleznijo. Zato je potreba, da je vsakdo poučen kje in kako se lahko okuži in šele potem bo vedel varovati sebe in svojo družino pred obolenjem.

Na vsak način potrebujemo v naši državi precejšnje število zdravilišč za jetične, kjer se jim bo nudila prilika zdravljenja, ob enem pa izginila ali vsaj zmanjšala priložnost, da se okužijo najbližji sorodniki. Kolikim bolnikom bi se povrnilo zdravje ali vsaj delazmožnost do gotove meje, če bi se te oddalo v pravem času vsaj pri prvih pojavih bolezni v zato namenjena zdravilišča, koliko zdravih bi se obvarovalo pred to boleznijo. — Jetika, bolezen delavnih slojev bi zgubila svojo ostrino in vse te moči bi se lahko neskrajšane posvetile delu in zaslužku.

V boju proti jetiki moramo obračati pozornost že vzgoji otrok v zgodnji mladosti, da še celo predno pridejo na svet, pred porodom. Ni vse jedno, v kakih razmerah živi mati, ki nosi živo bitje pod srcem in odveč bi bilo poudarjati, da ne moremo pričakovati zdravega zaroda od onih žensk, ki živijo v pomanjkanju in trpljenju. Zato je naloga človeške družbe, da priskoči tem na pomoč in jim nudi v nosečnosti ugodne življenjske pogoje. — Da pridejo tukaj delavke v prvi vrsti v poštev je umevno. Skrajšanje delavnih ur, posebno pred porodom, močna, tečna hrana in nega telesa nam jamčijo zdrave in krepke potomce.

Tudi po porodu se mora nuditi tem materam prilika, da se vsaj v začetku posvetijo nemoteno samo svojemu otroku, vsaj za prvi mesec. Pozneje pa, ko bo morala poiskati si zaslužek, se vzame njenega otroka v oskrbovališče za dojenčke, kjer bo pod oskrbo zdravnika in sester skrbljeno zanj v času, ko bo mati na delu.

Tudi že zgodaj v mladosti bo važno, da spoznamo, kateri otroci so okuženi z jetiko, da te odstranimo iz skupnih šol in tako obvarujemo součence pred okuženjem in obolele lažje nadziramo in zdravimo. V večjih krajih, kjer imamo več ljudskih šol, se da to brez vseh stroškov doseči. Določi naj se za te samo jedna šola, kjer se bo razven šolskega pouka, ki naj se vrši po leti na prostem mogoče pri skrajšanih šolskih urah, bolj gledalo na telesni razvoj in utrjenje zdravja mladine. Tem otrokom naj se nudi v šolskih urah, vsaj revnejšim slojem, brezplačno mleko in kruh dopoldne in popoldne in v mestih,

kjer bodo prihajali iz oddaljenejših krajev tudi voznja po električni železnici ob znižanih cenah. Ob jednom se pa moramo zainteresirati za njih gmotni položaj v rodbini doma. To nalogo bi izvrševale oskrbovalne sestre, ki bi posečale rodbine teh učencev, opozarjale stariše na nedostatke in poročale šolskemu zdravniku. Ta bi potem pri društvu za čuvanje narodnega zdravja, katerega snuje ministerstvo za narodno zdravje v Beogradu, po vseh večjih, posebno industrijskih krajih skušal z razdeljevanjem potrebne hrane in obleke posebno po zimi lajšati življenski boj teh ljudi.

Veliko pažnjo bo treba posvetiti delavcem v premogokopih in v takih podjetjih, ki v večji meri podkopujejo njih zdravje. Primerno število delavnih ur, kakor tudi počitka, ugodne stanovanjske razmere so ravno pri teh ljudeh največjega pomena. Zidanje novih stanovanjskih hiš naj bi se zahtevalo daleč proč od obratovališča n. pr. v Trbovljah visoko gori v vasi in če bi se zvezala ta dva z železnico, katere bi se posluževali delavci, bi pri tem ne trpela produkcija, a rodbina delavca bi živela v dobrem, zdravem zraku.

Iz zdravstvenih ozirov je velike važnosti delo mladoletnih in delo po noči. Tudi tema dvema faktorjema bo potreba posvetiti več pozornosti kakor doslej.

V isti meri bo pa treba skrbeti za ozdravljene in odpuščene jetične, ki še niso zmožni dela v polnem obsegu. Tudi te bo treba njih zdravju primerno polagoma pod nadzorstvom zdravnika vpeljati v delavno življenje in če niso več sposobni za svoj poklic, jim nuditi priliko, se izučiti drug, lažji in bolj zdrav posel, ki bo primeren njihovemu zdravju.

Le na ta način, ako oddamo bolne v zdravilišča, razkužimo njih stanovanja, opazujemo zdravniško njih sostanovalce in sorodnike in jim prihitimo na pomoč pri prvih znamenjih obolenja, bo nam mogoče ustaviti to nam pretečo nevarno bolezen, ki ne ogroža sedaj samo revne, ampak sploh sloje prebivalstva. Ravno radi tega je potreba, da se podpremo in podpiramo vsi brez razlike stanu boj proti jetiki.

Med tem, ko je pri jetiki, ki je jedna najbolj zahrbtnih boleznij in pri kateri nikdar ne veš kedaj in kje si jo dobil, boj sicer težaven a s sistematičnim delom vendar uspešen, je pri preganjanju spolnih boleznij ta boj veliko lažji. Le svoji nevednosti ali pa lahkomiselnosti imaš pripisovati, če si spolno obolel. Glej da poiščeš takoj v začetku zdravniške pomoči. Razven v bolnicah se more nuditi zdravljenje tudi ambulatorično, natanko se mora podučiti takega bolnika, kako se mu je ravnati in kako živeti, ne le da si sam zopet pridobi zdravje, ampak da tudi do svojega popolnega ozdravljanja ne okuži koga drugega.

— Dokler je okužljiv se ga mora obdržati v bolnišnici, kjer je izključena priložnost okuženja in šele v poznejšem, ne več okužljivem stanju, naj se ga leči ambulatorično. Vsekakor se mi pa zdi zelo umesten zakon, ki kaznuje vsakogar, kdor vedoma okuži spolno drugega in ta kazen naj bi bila ostra.

Tako pri jetičnih, kakor tudi pri spolno bolnih naj bi bilo edinole zdravniško dovoljenje merodajno. Gotovo bi se potem ne rodilo toliko ljudi že s kaljo bolezni v sebi.

Z isto vneto se moramo poprijeti boja tudi zoper alkohol. Nele, da čezmerno uživanje opojnih pijač upropasti nebroj družin in jih pahne v nesrečo, bedo in pomanjkanje, izpodkopa tudi zdravje posameznika in pripravlja ugodna tla za razširjanje jetike in spolnih boleznij.

Že sam alkohol povzroča neozdravljive bolezni na možganih in vseh drugih organih pri pijancu samem, kar bi vedele povedati dovolj norišnice in zdravilišča, a žalostne posledice se pokažejo pri njegovih otrocih.

Stroge odredbe glede zavživanja alkohola bi bile glede gospodarskih in zdravstvenih ozirov gotovo na mestu, posebno pa posečanja gostiln nedoraslih oseb.

Vse ta vprašanja se tičejo celokupnega naroda brez razlike strank, v prvi vrsti pa zastopnikov delavcev in revnejših slojev, ker ravno ti slednji si ne morejo tudi pri najboljši volji iz lastne moči ohraniti zdravje sebi in svoji rodbini, ako ne prispevajo država, pokrajine, občine in industrijska podjetja-k uresničenju teh prepotrebni naprav. — Ker je pa procvit države v največji meri odvisen od zdravja naroda, je toraj njena dolžnost skrbeti zanj.

—aa—

Zadružništvo.

Bednemu stanju neposedujočega sloja, je pri današnji nadvladi kapitalističnega gospodarskega sistema v veliki meri v odpomoč zadružništvo. Združitev gospodarsko šibkejših, v dosego gotovega skupnega gospodarskega interesa, je zadružna organizacija.

Da kapitalistične skupine do gotove meje vendarle podpirajo zadružno organizacijo je nedoslednost, ki diči poleg drugih preračunljivih nedoslednosti mancherske kapitalistične tendence. V kapitalističnih političnih skupinah je pospeševanje zadružne misli samo nujnost, ki je utemeljena v zahtevi onih političnih pristašev, ki pravzaprav ne

spadajo v kapitalistične stranke. Povdarjanje združne misli s strani kapitalistov je le prevara neposedejočega sloja, da ne vidi glavnega smotra kapitalizma: gospodarsko podjarjenje delavnega ljudstva. Zadržna misel ni nujnost, ampak trenutna koncesija neposedejočim, dokler si kapitalizem popolnoma ne osvoji vse politične in gospodarske nadvlade. Končno ne pozabimo, da kapitalizem če le more, izrablja združni kapital v svoje svrhe.

Neposedejoči sloj mora zato varovati čistost združne organizacije. Zavedati se mora, da je združna organizacija združevanje malega kapitala proti velekapitalu. Čisto naravno je zato, da velekapital ne more biti prijatelj svojega nasprotnika: združništva.

Združništvo zabranjuje blagovno in kreditno oderuštvo, pripomore k gospodarskemu osvobojenju in vzgaja ljudstvo k organiziranemu gospodarskemu delu. Morala in varčevanje se dvigne, če je združništvo dobro upravljano in na pravem principu.

Navzlic lepemu razvoju je moralo slovensko radružništvo preстати težke krize. Predvsem vsled neizkušenosti in nepoštenega združnega vodstva in vsled srditih političnih bojov, ki so se zanesli v združne organizacije. Krize so ogromno škodovala združni misli.

Z največjo vstrajnostjo moramo iti na delo, da ustanovimo kar največ konsumnih društev, ki se pečajo z nakupom in prodajo najvažnejših življenjskih potrebščin. Zavedajmo se, da so konsumi organizacija konsumentov proti posredovalni trgovini, proti verižnikom in oderuhom. Stremljenje konsumov je nabavljati blago naravnost pri producentu in s tem izločiti vmesno trgovino, ki neizmerno podražuje življenjske potrebščine. Cilj konsumne organizacije nam mora biti vedno pred očmi. Ne kupujemo v konsumu samo zato, ker je to ali ono blago ceneje, ampak zato, da izpodnesemo tla nepošteni trgovini, ki gospodarsko uničuje konsumenta. Vse svoje potrebščine si moramo nabavljati potom konsumov in je v tem oziru gospodarska disciplina neobhodno potrebna.

Mali konsumi ne veljajo veliko. Nakupi v velikem so izključeni in zveza s špekulativno trgovino neizbežna. Konsumna društva se morajo osredotočiti v centralnih organizacijah, ker je le tem mogoč nakup v velikem in iz prve roke. Centralne organizacije naloga je tudi, da spoji s svojim obratom nalaganje prihrankov združnih članov. S tem sta dosežena dva uspeha: varčevanje združnikov in zadruga ima na razpolago kapital, ki se plodonosno nalaga v združni trgovini.

Ustanavljajmo produktivne zadruge in osamosvojimo našega delavca večne odvisnosti od podjetnika. Preskrbimo konsumentu produkte za zmerne cene.

V zadnjem času so prav posebno aktualne zadruga za stavbo stanovanjskih hiš. Velik del stanovanjske bede se lahko reši z združno samopočjo.

Gotovo je, da zadruga iz svoje lastne moči ne morejo vedno doseči uspehov. Neobhodno potrebna je državna pomoč. Združno članstvo bo pa že našlo pota, da izsili pri državni upravi največje upoštevanje združne organizacije.

Glavno je: združna zavest! Kakšen je namen in ustroj zadruga so že tisočkrat preiskušene stvari. Dokazan je tudi dobrobit zadrug! Da pa še do danes ni konsument združno organiziran, temelji samo v pomanjkanju združne zavesti in discipline. To moramo privzgojiti in veliko gospodarskega gorja bo odpravljenega!

Anton Leitgeb:

Strokovna organizacija.

Osebna prostost in prostost delavne pogodbe sta temelja na katerih sloni ves pravni red današnjega delavnega razmerja. To naziranje, ki je navidezno pravično, v resnici močno škoduje delavcem. Delavec v ožjem pomenu je, kdor nima gospodarske samostojnosti, temveč se mora živiti, da preide ubožno preskrbo, z negotovo mezdo ali plačo. Delavec mora toraj v gotovih slučajih sprejeti vsako delavno pogodbo, vsejedno ako je njemu ugodna ali ne. Ako sprejme delodajalec delavca v službo, mu da mezdo ali plačo, ki ni proračunana za delavske življenske potrebe, temveč temelji ta mezda ali plača na interesu dobička, ki ga hoče podjetnik dobiti iz podjetja v katerem uporablja delavčeve moči. Delavec nima na današnje delavno razmerje nobenega vpliva, on je postal blago, kakor kaka druga mrtva gospodarska dobrina in njegovo delo se tržujejo na gospodarskem trgu po istih narodnogospodarskih zakonih kakor drugo blago.

Delavstvu pretijo tako neprestano velike nevarnosti, ki jo vedno in povsod ogrožajo. Kajti celo današnje delavno razmerje se da izreči v enem stavku: Delavec sprejmi pogoje, ki ti jih narekuje podjetnik ali pa pogini. Vsem tem nevarnostim delavec kot posamezna oseba ne more uiti. To je uvidelo delavstvo že zgodaj ter skušalo najti izhoda iz tega žalostnega položaja.

Delavstvo je spoznalo, da interesi delavcev v današnjem delavnem razmerju ne morejo biti posamezni interesi, temveč da morejo biti merodajni le skupni interesi vsega delavstva. Posamezni delavec ne opravi ničesar, posamezni delavec mora sprejeti vse pogoje, ki mu

jih diktira gospodar. ako bi pa to ne hotel, mora zapustiti delo, ker pa delavec v resnici brez dela živeti ne more, mora sprejeti vse pogoje, s tem pa postaneta uvodoma omenjena osebna prostost in prostost delavne pogodbe nesmiselni, ker se mora delavec enostavno podvreči podjetnikovi volji.

To spoznanje je prodrlo sicer tudi v izvendelavskih krogih, toda prave protiukrepe je iznašlo delavstvo samo, s tem da je podredilo osebne interese skupnim interesom. S tistim trenutkom pa, ko je delavstvo spoznalo, da jo more rešiti le skupni interes, se začne tudi moderno socialno gibanje. Prvi, ki so začeli na tem polju orati so bili Angleži. Stvar pa ni šla tako gladko. Kapitalizem, ki se je čutil prizadetega, je oviral in preganjal vsako združeno delovanje delavstva. Leta 1825 pa je izvojevalo angleško delavstvo pravico, da se je smelo združevati v posebnih društvih, da si izbojuje boljši življenski položaj. Težaven je bil porod prvega delavskega gibanja, a delavstvo je premagalo vse ovire. Polagoma se je začelo vzbuhati delavstvo tudi na evropski celini. Tudi tukaj se je uprl kakor na Angleškem kapitalizem odločno delavskemu gibanju in ni hotel, da se priznajo delavskim društvom pravice do obstoja.

Toda pot, ki jo je nastopilo delavstvo, je premagala tudi na evropski celini polagoma vse ovire in delavska društva so dobila v vseh modernih državah pravico javnega delovanja. V Franciji je bila dvignjena prepoved javnega delovanja leta 1864, v Nemčiji 1869 in v Avstriji 1870.

S tem je dobil delavski pokret prosti polet ter se začel hitro razvijati. Razvoj se ni vršil povsem mirnim potom, že smo omenili, kake zapreke, da so se stavile razvoju od strani vlad in z njimi zvezanega kapitalizma; povsem umevno je, da je reagiralo delavstvo s svoje strani po svojih močeh. Protiukrepi delavstva so bili pogostokrat revolucionarni in so šli čestokrat iz pota gospodarskega boja ter so zasledovali tudi politične cilje. Vendar pa v političnih revolucionarnih pokretil v prvih časih delavskega gibanja ne najdemo jasnega cilja, ker so se naslanjali na utopistično teorijo tedanjega socialnega nazoriranja.

Glavno je bilo, da je delavstvo zasledilo lastne koristi, da je izbojevalo svojim organizacijam javno priznanje, in da so se delavske organizacije razvijale in širile.

Sistematično postane delavsko gibanje z nastopom Marxa. S historičnim materializmom skuša Marx podati celemu delavskemu pokretu znanstveno podlago. Ze v komunističnem manifestu pravi Marx:

Rastoča konkurenca meščanstva in iz nje porajajoče se trgovske krize pregiblajajo delavske mezde, naglo razvijajoče se neprestano.

Zboljšanje strojev zvišuje negotovost življenskih razmer. Spori med delavcem in buržuazijcem dobivajo vedno bolj značaj razrednih sporov. Delavci se začenjajo združevati proti meščanstvu zaradi delavske mezde, snujejo organizacije, da se pripravljajo na odpor. Tu in tam se završe posamezne bitke.

Od časa do časa zmagajo delavci, toda mimogrede. Pravi sad njih bojev ni neposredni uspeh, temveč napredujoča organizacija delavcev. Pospešujejo jo zveze, ki jih ustvarja veleindustrija in ki spajajo delavce raznih krajev. Spojitev mnogih lokalnih bojev enakega značaja daje temu boju med delom in kapitalom navadni razredni značaj. Vsak razredni boj pa je političen boj.

Ako so bili torej prvotni nameni delavskih organizacij predvsem da si izboljša delavstvo svoj gospodarski položaj, zavrže Marx te namene strokovne organizacije in njej da glavni namen političen boj. Nemogoče je, da bi delavstvo doseglo prostost in moč ako bo zahtevalo le zboljšanje gospodarskega položaja. Delavstvo bode ostalo kot gospodarsko slabši element vedno podrejeno volji, gospodarsko močnejšega elementa, to je podjetništva. Niti misliti ni, da bode sledilo podjetništvo socijalni pravičnosti, mogoče bode to storil eden ali drugi, cel razred posedujočega razreda to ne bode storil nikdar. Je to v razvoju narave in cela zgodovina človeškega rodu ni nič drugega kakor boj med posamezni razredi. In ta boj je treba izbojevati in v ta boj morajo poseči v prvi vrsti strokovne organizacije.

Gospodarski boj je potreben, da zboljša trenutni gospodarski položaj delavstva, toda ta boj mora biti popolnoma podrejen onemu boju, ki zasleduje popolno oprostitev delavstva in to je samo razredni boj, vsak razredni boj pa je nujno političen boj. To načelo je še danes, kljub velikim izpremembam v medsebojnem odnošajih političnega in gospodarskega boja v veljavi. V zgodovini delavskega gibanja srečamo večkrat slednje, da je politični boj strokovne organizacije škodoval, gospodarskemu položaju delavstva, ne da bi političnemu položaju koristil, vsled tega je nastala med vodstvom strokovnih organizacij in med političnim vodstvom dostikrat precejšnja napetost. Dvignile so se strokovne organizacije, katerim se je dozdevalo, da jim prevelika odvisnost od politične organizacije škoduje. No strokovne organizacije so si znale pridobiti vpliv tudi na politične organizacije in danes vidimo skoraj povsod ta pojav, da je strokovna organizacija tista, ki daje smer politični organizaciji.

Iz neznatnega začetka so prišle strokovne organizacije, do velike moči, nemogoče je prorokovati kako se bode vrstil razvoj strokovnih organizacij v bodočnosti, bodo li strokovne organizacije se naslanjale kakor do sedaj na politične organizacije, katere pravzaprav itak ob-

vladajo, pojdejo li strokovne organizacije popolnoma svojo pot. Nastanki druge smeri so tukaj. In sicer so napravili prve poskuse s tem angleški delavci, tudi romanski sistem s svojimi revolucionarnimi sindikati je tem naziranjem analogen in v novejšem času se pojavlja isti pokret na Nemškem.

Eno pa lahko že danes z gotovostjo trdimo, da je strokovna organizacija poklicana, da bode igrala v bodočnosti glavno vlogo v človeški zgodovini.

Adriaticus :

Jadransko vprašanje.

(Kratek historičen pregled.)

Rapalska pogodba je mogoče formalno in za zunanji svet spravila jadransko vprašanje z dnevnega reda, za naš, za celi naš narod pa pomeni rapalska pogodba samo korak na potu k končni rešitvi jadranskega problema. Razpravljati o jadranskem vprašanju ne pomenja pritivati morju vodo, ampak govoriti o najvitalnejšem problemu našega naroda. Če tudi se je dosedaj veliko pisalo o jadranskem vprašanju, vendar ni še izčrpano in pojasнено od vseh strani. Dobro bi bilo, da bi nam podali oni, ki so aktivno sodelovali pri reševanju tega vprašanja, obširne razprave, ki bi potem zbrane, služile kot nekak Memento za našo zunanjo politiko.

V naslednjem podamo kratek zgodovinski pofek, boljše rečeno rekapitulacijo jadranskega vprašanja in si radi tega niti od daleč ne prisvaja popolnost in izčrpnost.

V predzgodovini jadranskega vprašanje imamo pač malo podatkov, če izvzamemo nekaj italijanskih knjig, ki so izšle koncem 19. stoletja; interesantna je med njimi knjiga, v kateri so čisto natanko začrtane one meje, ki jih je Italija od nas zahtevala in — žalibog — tudi dosegla. Mednarodno vprašanje prvega reda postane Jadran v svetovni vojni z zloglasnim londonskim paktom iz leta 1915. S tem paktom je ententa kupila Italijo, da se bori proti centralnim državam. Italijo so morali kupiti, da se je borila za ententne definicije o kulturi in slobodi človeštva, za gesla, katera je ravno potem Italija tako kričavo — zlorabljala. Da proti tej zlorabi ni mogel Jugoslovanski odbor v Parizu ozir. Londonu doseči skoro nikakih uspehov, krive so pač okolnosti, o katerih se tu ne more razpravljati. — Po londonski pogodbi, katero je podpisala tudi caristična Rusija, katere pa mala Srbija ni nikdar priznala, se o jadranskem vprašanju mnogo ne govori, dokler se ne

pojavi junija ozir. avgusta meseca 1917. krfska deklaracija. Vsi se še gotovo spominjamo, kakšno navdušenje je pri nas izvala krfska deklaracija, ki je nasledovala majski deklaraciji v dunajskem parlamentu. Gotovo se pa tudi vsi spominjamo fermana povodom krfske deklaracije, katerega je izdal politično pokojni dr. Šušteršič. Vendar krfski pakt ni bil, kakor se je to napačno trdilo od nekaterih strani, mednarodna pogodba. Bil je samo javno in pred celim svetom dokumentiran sporazum Jadranskega odbora s Srbsko vlado. Akoravno je bil krfski pakt za zunanji svet več ali manj platoničnega značaja, eden positivum ima: namreč srbska vlada si je kolikor toliko prisvojila zahteve Jugosl. odbora o jadranskem vprašanju. Res je, da so zahteve, formulirane v krfskem paktu zelo pomanjkljive. O mejah naše bodoče države napram italijanski, se govori zeló — megleno.

Kratko po objavi krfskega pakta sledi poraz Italijanov pri Kobaridu. Do kobariškega poraza so se Italijani branili priznavati Jugoslovane in niso hoteli ničesar slišati o naših zahtevah. Po porazu so pa vendar spoznali potrebo, da se z nami razgovarjajo. Toda Italijani so se dosledno držali načela: mnogo obljubovati, mnogo govoriti, dati pa nič in vse pograbit, kar se le dá. Speljali so Jugoslovane na led in ta led se imenuje — Rimski pakt.

V začetku 1918. leta so pozvali v Rim vse tlačene narode bivše Avstro-ogrske monarhije. Iz Kapitola bi se naj čul glas, o trpljenju sužnjevskega absolutizma! in akcijo za osvobojenje tlačanih narodov, naj vodi „plemenita in nesebična“ Italija!

Jugoslovani in Italijani so sklenili takozv. rimski pakt. Mnogo se je tedaj govorilo o prijateljstvu in sporazumu. Še celo Orlando, tedanji ministrski predsednik, je obljubil svojo podporo, ki jo je pa kmalu potem pozabil na potu iz Rima v Pariz.

Kaj je rimski pakt? Akt poln fraz in — laži! Obsega sicer mnogo lepih in dobrih besedi, govoreč o sporazumu in prijateljstvu, toda vse besedičenje se je izkazalo kot prazna fraza. Ne moremo razumeti, kako so mogli naši ljudje smatrati machiavelističen jezik za resnico!

Mnogi so si domišljali rimski pakt kot nekako mednarodno pogodbo, da celo še za nekaj več. Videli so v paktu negacijo londonskega pakta. V resnici pa ni bil rimski pakt ničesar drugega, ako ne manj, kakor resolucija, ki se jo sklene na tem ali onem zborovanju. Italijani so sicer zagotavljali svet, da si iskreno želijo sporazuma z nami — in pri tem mislili svoje! Žalibog, da se je pri nas doma tudi pripisovalo rimskemu paktu mednarodni značaj in s tem tudi zane-marjalo jadransko vprašanje.

Z vso kruto realnostjo stopi jadransko vprašanje v ospredje pri katastrofi Avstrije. Italijanske čete okupirajo — po nalogu entente in

kot medzavezniške čete — naše ozemlje, pod pretvezo „da zasigurajo premirje z Avstrijo“. Naj poreče kdo kar hoče: v prvi italijanski okupaciji leži že prejudic naše narodne nesreče.

Mirovna konferenca v Parizu začne z geslom: za „kulturo in svobodo človeštva“.

Wilson, o katerem smo sanjali, od katerega smo veliko pričakovali in o katerem smo mislili, da nas bode rešil in izpolnil naše želje, pride v Pariz. Čakamo in čakamo. Toda kakšno razočaranje!

Decembra leta 1918. zaznamo za takozvano Wilsonovo linijo, s katero bi izgubili celo Primorsko. Besedilo Wilsonovega predloga se objavi aprila 1919. Jadranski problem se prične neugodno reševati za nas in zastoj pričakujemo rešitve in pomoči od Wilsona.

Iz Pariza prihajajo dobre in slabe vesti; jadransko vprašanje ostaja na isti stopnji. D' Anunzio okupira septembra 1919. l. Reko. Govorimo o harlekinadi; toda smejali se niso gledalci, ampak smejal se je Harlekin — D' Anunzio in njegovi razbojniki. Vsi protesti in vse spomenice ničesar ne pomagajo.

Wilsonov ugled in njegova moč slabita; konferenca izgublja svoj upliv. Še enkrat poskuša Wilson rešiti jadransko vprašanje in pošlje koncem leta 1919 znano spomenico v svet, v kateri govori o nezavisnosti Reke, o samostojni državi med Jugoslavijo in Italijo. No, tudi to ni pomagalo stvari.

Kratko po odhodu Wilsona iz Evrope dobi Jugoslavija ultimatum od „zaveznikov“ v katerem zahtevajo: ali sprejmeš naš arrangement — ki ni bil v našo korist — ali pa izvršimo londonsko pogodbo. Naša delegacija v Parizu je odbila ultimatum s fino diplomatično gesto.

Gotovo je naša delegacija na mirovni konferenci zagrešila mnogo napak, toda nepravilno je predbacivati naši delegaciji, da je izključno kriva, ker smo izgubili Primorsko. Pomisliti je treba, da ni mogel rešiti jadranskega vprašanja niti Wilson, ki je bil vsaj v začetku gospodar. Kako naj bi bila gospodar situacije in pripomogla do ugodne rešitve jadranskemu vprašanju naša delegacija, ki je bila v Parizu popolnoma osamljena in imela okoli sebe same sovražnike, ali vsaj indiferentne poslušalce?

Naše delegate vabijo leta 1920. v San Remo, a oni ostanejo v Parizu. Ali je bilo to prav ali ne, o tem bi se dalo razpravljati. Skoro, da je bila napaka. Ako bi bil dr. Trumbić odšel v San Remo, mogoče in verjetno je, da se bi vendarle dalo nekaj rešiti.

Skoraj gotovo je, da bi koroško vprašanje malo drugače izpadlo. Nikdar ne smemo pozabiti, da je bilo koroško vprašanje v tesni zvezi z jadranskim vprašanjem, ako ne celó, z jadranskim vprašanjem eno in isto. V San Remu je bilo vsekakor upanje, da se jadransko vpra-

šanje bolje reši, kot se je pa pozneje. Predvsem treba upoštevati sledeče: V Italiji je bil tisti čas Nitti na vladi, ki nam je bil — kot Italijan seveda — kolikor toliko naklonjen; razmere v Italiji niso bile baš najboljše. V Ameriki je bil Wilson še prezident, ki je nekaj veljal. Že tistikrat se je pa lahko vedelo, da niti Wilson, niti Nitti ne bodeta več dolgo vladala. Tehtni razlogi so zato govorili, da bi se lahko šlo v San Remo. Po toči je pač prepozno zvoniti.

Konferenca v San Remu konča brez nas. Naši so povabljeni v Italijo. In res! Dr. Trumbič se napoti v Italijo in pride ravno še v zadnjem trenutku, da se z Nittijem pozdravita, ker drugi dan Nitti — pade. Jadransko vprašanje ostane nerešeno.

Mirovna konferenca v Parizu je prešla v farso; Wilson izgublja svoj upliv in moč; na političnem obzorju Amerike se pojavi Harding in njegovi ljudje, ki nam niso baš naklonjeni; v Italiji zagospodarita Giolitti in Sforza.

V Jugoslaviji se pozablja na jadransko vprašanje. Šele nesrečni koroški plebiscit 10. oktobra 1920. nas z vso silo opozori na jadranski problem. Koroški plebiscit je prvi korak k rapalski pogodbi. Saj so Italijani gotovo največ pripomogli Avstrijcem do zmage. Gotovo se jim ni šlo za dobrobit Avstrije, temveč za njihov lastni žep in oslabitev Jugoslavije. Vsem bo znano, da se je pojavila v našem časopisju vest, da zahtevajo Italijani jeseniški trikot.

Zanimanje javnosti za Koroško in Jadran se je kmalu poleglo; razbilo se je nekaj oken v Ljubljani in Mariboru, mnogo se je kričalo in prešlo preko vsega v volilni boj za konstituantno. Strankarski boji za politično nadvlado, so bili raznim državitvornim važnejši, kot vprašanje naših meja, naše okrvavljene zemlje...!

Doživeli smo našo največjo nesrečo: 12. novembra 1920. se podpiše Rapalska pogodba.

Zakaj se je tako nenadoma podpisala pogodba in zakaj se je tako mudilo rešiti jadransko vprašanje, o tem so različna mnenja. Nekateri pripisujejo to zunanjim dogodkom, drugi zopet notranjim. Posebno se namiguje na Radića. No, da je Radić tudi mala činjenica za to našo narodno nesrečo, je brezdvomno in naj potem ravno Radić še tako kriči proti rapalski pogodbi.

Eno stoji: Rapallo ni bil potreben in lahko bi se bilo še nekaj časa počakalo, ko se je že dve leti odlašalo. Avspicije, pod katerimi se je rapalska pogodba podpisala, niso bile ugodne. Dejstvo ostane, da bi tako rešitev jadranskega vprašanja kot je rapalska pogodba, lahko vedno dosegli. Le več bi lahko dosegli, ker manj nam sploh ne more dati nobena pogodba, kot nam priznava Rapallo.

Kaj nam „nudi“ rapalska pogodba?

Odtrgala nam je preko pol milijona naših ljudi; vzela nam je Reko, Trst in Zadar; zaprla nam je naše naravne dohode k morju.

Pravijo, da smo dobili z rapalsko pogodbo vojaško zvezo z Italijo in seveda tudi — njeno prijateljstvo. No, koliko velja pri Italijanih zveza, dokazov o tem nam daje ne samo zgodovina, ampak tudi dogodki zadnjih dni so nam pokazali, kako se lahko zanesemo na italijansko zvezo in prijateljstvo. Dejstvo je, da bi nas Italijani, ako bi prišlo pri zadnji Karlovi aventuri do resnih konfliktov, popolnoma pustili na cedilu. Saj so celó dementirali (v Corriere della Sera) vest, da bi bili oni sploh predali Ogrski kak ultimatum. Italijansko perfidnost, ker drugače se to sploh ne more imenovati, se tembolj osvetluje, ako se upošteva, da so Italijani baje samo radi povratka Habsburžanov, sklenili z nami zvezo. Seveda zveza naj velja samo takrat, kadar bo Italijanom slaba predla in kadar bomo imeli žrtve doprinašati izključno le mi Jugoslovani.

Z rapalsko pogodbo misli Italija, da je končala vojno in jo seveda tudi dobila. Čisto prav ima Czernin, ko pravi, da so bile v tej vojni vloge zaveznikov sledeče razdeljene: Francozi so dali vojake, Angleži denar, Amerikanci material, a diplomacija je bila italijanska domena. In res, če le malo prelistamo zgodovino, vidimo, da so Italijani še vsakokrat izgubili vojno na bojišču, končno pa vse uspehe dosegli s svojo dobro diplomacijo. Priznati jim moramo, da so v diplomaciji mojstri.

Kaj pa mi in rapalska pogodba!

Na to vprašanje je dal ves naš narod od italijanske pa doli do bolgarske meje odgovor: Ne priznavamo! Na to so odgovorila naša mesta povodom aneksijske slavnosti v Trstu s črnimi zastavami! Naj si bode rapalska pogodba še tolikokrat podpisana in ratificirana, naš narod je ne prizna. Nemogoče je vsako najmanjše prijateljstvo z Italijani, dokler trpinčijo naše brate v okupiranem ozemlju. Jadransko vprašanje je še vedno odprto in to tembolj, kot kdaj preje.

Italija naj ne misli, da bode našim ljudem v okupiranem ozemlju s tem zatrla njihovo narodno zavest in narodno pripadnost, da jih trpinči, zapira in zažiga domove. Italija naj si dobro zapomni, da naš narod ne bode svojih bratov nikdar pozabil. Štirinajst milijonov Jugoslovanov stoji za neodrešenimi brati in mlada, a zato življenja polna jugoslovanska država, ne bode tako dolgo odnehala, dokler tudi poslednji naš človek ne bode osvobojen tujega jarma.

Mi, ki uživamo srečo svobode in ki živimo v svoji državi, naša dolžnost je, da s smotrenim delom pripravljamo pot k popolnemu ujedinjenju neodrešenih bratov. Ne s kričanjem in pobijanjem, kakor to delajo kulturni Italijani, ampak s tem, da si zgradimo močno in

urejeno državo. S tem se najbolj približamo uri odrešenja za enkrat izgubljenih bratov. Od naših merodajnih faktorjev pa zahtevamo, da z vsemi sredstvi ščitijo in branijo naše soplemenjake v okupiranem ozemlju proti vsem krivicam italijanskega barbarizma.

Memento pa nam bodi: Rapalla!

O. Š.

Misli o ljudskem gledališču.

Panem et Circences.

Gledališče je merilo narodove kulture. „Pokažite mi vaše gledališče in jaz vam povem ob kakem mejniku stoji vaša kultura.“ Čim več gledališč ima narod, tem bolj zelene so veje njegove kulture: Gledališče je visoka šola narodove duše, je univerza in tribuna narodove misli in narodovega srca.

Mi Slovenci imamo samo dvoje stalnih gledališč: v Ljubljani in v Mariboru. Ni to, in sicer iz geografičnih ozirov, mnogo, ako pa pomislimo, da smo imeli do prevrata samo eno, je dovolj.

Ljubljana sama ima Narodno gledališče in sicer dramo in opero in v obeh zavodih se goji visoka umetnost, ki stremi za visokimi kvalitetami repertoirja, za svetovno literaturo bodisi v literarnem ali muzikalnem oziru. Imenuje se gledališče „Narodno“, vendar ne odgovarja povsem temu titulu, ker široka masa ljudi nima iz čisto primitivnih vzrokov (gmotnih) pristopa, drugič pa ker repertoar ne odgovarja željam te široke mase. In vendar potrebujemo ravno gledališče za široko maso, gledališče za ljudstvo, ker stem je podan temelj k nadaljnemu razvoju gledališča. Strogo umetniško gledališče (v repertoarnem smislu) je podobno univerzi brez ljudske in srednje šole, je gledališče brez naraščaja med publiko. Gledališče naj ne nudi ljudstvu problemov, gledališče naj nudi ljudstvu, iz odra ljudstvo v formi ljudskih, narodnih in historičnih iger, katere imamo, deloma svoje lastne, deloma prevodne. Opozorim tu le na en slučaj. Lansko sezono je ravnateljstvo dramskega gledališča otvorilo z L. Andrejeva „Dnevi našega življenja“ ciklus delavskih predstav, oziroma predstav za širše sloje. Slišal sem iz ust uglednih naših igralcev nad vse laskavo mnenje o tej publiku, in ugotovitev, da se ravno pri teh predstavah ves ansambel z največjo ljubeznijo podaja na oder. Postaviti fundament: vzbuditi v masi potrebo po gledališču, po predstavi — in to je mogoče edino le na ta način da se govori iz odra s poplemenitimi čustvi, ki jih pozna tudi masa — ne pa takoj z Strinbergom in Maeterlinkom.

Organizirati delavske in ljudske predstave bodi tudi naloga Narodnega gledališča v Ljubljani. Naj prepusti vodstvo gledališča eno tretjino svojih visokih ciljev v repertoarju čisto priprosti narodni igri, in uverjeno je lahko, da bo s tem več koristilo, kot če igra tri sezone nepretrgoma le izključno literaren repertoar. S tem, da rečem, da naj se uprizarjajo ljudske igre ne mislim cenениh burk in fabrikatov in podobnih neokusnosti. Imamo mnogo dobrih socijalnih, tendenčnih iger, ki so brezdvomno vredne, da se uprizore, ne na sramoto gledališča (Zola, Anzengruber, Brioux).

Kot rečeno: visoka umetnost (Kammerspiele) vsled tega nebi prav nič trpela. —

* * *

Da ima narod smisel za teater pričajo številni odri na deželi. Vsak dan čitamo v časopisih vseh strank vabila na predstave, ki se vrše navadno v okrilju raznih organizacij. Tako kot najdemo skoraj v vsakem kraju majhen krožek, ki goji petje, prav tako se družijo diletantje v svoj krog. In naj ti ljudje igrajo karkoli že, naj igrajo „Sveto Nežo“, ali „Egiptovskega Jožefa“, ali „Mutastega muzikanta“, „Tri tičke“ ali „Rokovnjače“, ali „Divjega lovca“ — dokaz je to, da jih vodi k temu nepremagljiva želja in hrepenenje „igrati, nastopati“. So to večinoma mladi ljudje in ako pomislimo, koliko ur v gostilni so si s tem prihranili, bi bil že to zadosten povod, da se jim pomaga.

Če pogledamo potem še na vse težkoče s katerimi so take predstave navadno zvezane, tu ni odra, tam ne luči, in šminke in lasulje, kaj šele kulise in kostumi, potem moramo priznati, da so ti ljudje svoje vrste pionirji narodove prosvete. — Njih delo je brez dvoma pozitivno, in pozitivnemu delu je treba pomagati. — Kako?!

Ljubljana, kot naraven center — ljubljansko gledališče naj bo Matica. Kader zmožnih igralcev naj se pomnoži, naj se da domačim nadarjenim silam prilika, da si ogledajo tujino, da prineso k nam dobre sposobnosti in izkušnje, umetniško kvaliteto; igralski proletarijat naj se pa zatira z vso vehemenco, ker ta je bil in bo ostal vedno balast v razvoju gledališča.

S tem, da razpolaga gledališče v Ljubljani z dobrimi domačimi igralci in režiserji, bo razpolagalo tudi z dobrim, oziroma dobro igranim repertoarjem — in gledališče bo učitelj onim interesentom-laikom, ki prihajajo iz dežele.

Gledališče, ki bo razpolagalo z večjo množico teoretično naobraženih igralskih osebnosti, bo lahko pogrešalo od časa do časa enega od njih, ki bi imel prekrasno nalogo posvetiti svoj čas podeželnim odrom v ulogi praktičnega učitelja. Tu ni potreba mnogo, le dve, tri

vaje naj bo navzoč in uspeh bo viden in koliko nepotrebne truda prihranjenega.

Sodelujoči pri podeželnih odrih imajo pač vročo željo igrati, delati, no po veliki večini nimajo pojma o onem velikem pomenu, ki ga nosi umetnost sploh in gledališče posebej. — Zato je potrebna pred vsem priprosta, vsakemu dostopna in razumljiva beseda v formi predavanja.

Torej učitelji, predavatelji v Zagorje, na Jesenice, povsod kjer je zanimanje.

No to ni še vse! V dramsko gledališče prihaja dan za dne po par ljudi iz dežele. Tako preko dneva: „Prosim ali bi lahko posodili ‚Revčka Andrejčka‘, ali ‚Mlinarja‘, ali ‚Našo kri‘, morda ‚Špansko muho, — kar imate, to lahko daste.“ Z izposojevanjem pa je križ, ker gledališče ne razpolaga navadno čez več eksemplarjev, in končno je gledališče Matica, ki mora imeti v svojem arhivu vse, kar se je produciralo pri nas v domači in prevodni literaturi. Rokopisi so navadno le na stroju pretipkani — in vse to stane denarja, predstavlja kapitale. Torej eno najvažnejših vprašanj je osvežiti naš knjižni trg z dramskimi deli, ki bi bila namenjena odróm na deželi. Neke vrste „Talijo“ mislim, modernizirano, prikrojeno za domače, sedanje razmere. Poleg novih izdaj naših narodnih iger (Deseti brat, Legijonarji, Naša kri, Rokovnjači itd.) naj se nudi tudi igre tendenčne vsebine (proti alkoholu, zapravljanju, ljubezen do šole, o vzgoji itd.). Je v tujih literaturah mnogo primernih priznanih in preizkušenih igrokazov — in morda se najdejo celo pri nas avtorji. V prvi vrsti pa naj bi se pri izbiri pazilo na umetniško kakovost stvari. — S to novo „Talijo“ bi odpadla organizatorjem podeželnih odrov marsiktera skrb in bi si za mal denar lahko kupili vse, kar bi smatrali za izvršljivo na svojem odru.

Za razvoj ljudskega gledališča bi bila, poleg vsega omenjenega, največje važnosti organizirana potovanja poklicnih igralcev pod okriljem Nar. gledališča. Ne mislim tu onih turnej, ki so jih prirejali naši igralci po domovini v počitnicah, ki so trajale tričetrt leta. One turneje so bile sramotno spričevalo naše onemoglosti, ker nismo mogli dati tej neznamni peščici kruha preko celega leta. — Ne, takih turnej ne mislim. Mislim one, kjer je edino le umetnost in narodova prosveta vodilna misel. Igravci dobe dnevnic in vožnjo od gledališča in igrajo — niso odvisni od poseta, od reklame. In oni krožek, klub, društvo ali prireditelj sploh, ne prevzema nikakih odgovornosti, le seči mu je treba in vzeti ono, kar je dobro.

Spominjam se onih časov velikonočnih turnej. Po večjih, manjših, najmanjših krajih. Včasih na sodih postavljen oder... In občinstvo!

Še bi hotel tako potovati. „In kdaj pridete zopet . . .“ — vesele in hvaležne oči

Zdi se mi, da je ta pot bližja k slovenskemu gledališču, k onemu gledališču, ki ima dušo naroda v sebi, kot marsikak eksperiment. Iz onih delavcev, ki vstvarjajo v zakotni vasi ob večeru trudni in zaprašeni, bi izšel brezdvomno marsikak velikan in marsikatera gledališka kapaciteta.

Gledališče gotovo nima namena samo zabavati zabave željne, in biti privilegij onim, ki jim je gledališče kulturna potreba, gledališče je poleg drugega tudi oni medij, ki prenaša kulturo onim najskromnejšim, ki se je žele.

Visoke državne subvencije ne bodo dvignile gledališča, če ga ne bo smiselnost za udejstvovanje dramske umetnosti. In to udejstvovanje z brezdvomno pozitivnim rezultatom je mogoče le potom ljudskega gledališča.

„Panem et circenses“, so rekli Rimljani, kruha in iger pravimo mi!

Netočnost zgodovinskega materijalizma.

Posebno mesto v socijalističnem gibanju zavzema marxizem s svojim poznejšim pomenom, ki je še danes jako velik. Kakor znano, hoče materijalistični nazor o družbi razlagati vse, kar se v družbi dogaja, iz gospodarskega stališča ter izvaja vso naravno in socijalno neenakost, katero vidimo v obstoječi družbi z njene premoženjske in gospodarske strukture. Marx si je spremembo družabnega reda predstavljal povsem mehanično. Njegov zgodovinski materijalizem je vrhunec mehaničnega pojmovanja o izpremenci družabnega reda, ter reducira celo gonilne sile, ki naj bi k tej spremembi privedle, na čisto mehanične činitelje. Po mnenju Marxovega vernega sotrudnika Fridrika Engelsa izide nova družba iz socijalne revolucije, iz prevrata premoženjskega reda, ki naj se izvede s [pomočjo politične moči proletarijata. Kot torej vidimo, smatrata obadva prehod od kapitalističnega produkcijskega reda k socijalističnemu za popolnoma mehaničen razvoj. Obadva, Marx in Engels, skušata razložiti socijalistični program kot neizogibno posledico gospodarskega razvoja, rastočih neskladnosti kapitalističnega produkcijskega reda. Po njihovem mnenju mora ta neskladnost doseči tak višek, da bodo proletarci prisiljeni v svojo korist in korist družbe razlastiti kapitaliste in ustanoviti socijalistično družbo.

Marxisti torej smatrajo svoj nauk o socijalistični revoluciji za naraven razvoj. Toda pri njih ta razvoj ne pomenja razvoj ljudi, na-

ravni družabni razvoj, temveč le razvoj gospodarskih sil, ali bolje rečeno, gospodarskih protislovij. Kakor napačno tekoč stroj, ki se bliža, gnan od prirodnih sil k katastrofi, tako po Marxovem mišljenju obstoječa družba ne bo prestopila praga socializma s pomočjo npravnosti in kulture, temveč s stopnjujočo se proletarizacijo in degeneracijo mas.

Kakšen pomen pa bi imel razvoj človeške družbe k socialističnemu družabnemu redu, ako je le ta samo sad gospodarskih razmer? Ako spremenimo te, spremenimo tudi človeka. Po Marxovem mnenju torej absolutno ni potrebno, da bi se razvijal človek kot tak, dovolj je, da se razvijajo gospodarske sile, da se izvede prevrat lastninskega reda in razlasti kapitaliste! In še danes se najdejo ljudje ki drže to teorijo za neoporekljivo vedo.

Materijalistični nazor o družabnem razvoju v marxizmu ni le nekaj postranskega, temveč tvori ravno ta nazor njegovo podlago in ogrodje. Engels ne pretirava, ko smatra zgodovinski materializem naravnost za ključ marxovega ekonomičnega in socialističnega sistema.

Po materialističnem naziranju določujejo v poslednji instanci oblike družabnega življenja le način in oblika produkcije in razvoj proizvodnih sil Politika, država, religija, veda, umetnost itd. — vse to izhaja iz gospodarskih razmer in je le gola slika, gola ideologija istih.

Ako se nekoliko poglobimo v človeško zgodovino, se mora vsak sam prepričati o nepravilnosti take filozofije. Vzemimo na primer srednji vek.

V srednjem veku vidimo dve vrsti družabne organizacije: fevdalno in cerkveno. Ena predstavlja notranjo, druga posvetno moč. Mislim, da mi ni potreba opisovati ogromnega vpliva takratne cerkvene organizacije na človeštvo, ki je podleglo v sferi katolicizma. Kje je osnova tega velikanskega vpliva? V bogastvu, lastnini proizvodnih sredstev, armadi? Ne v enem, ne v drugem! Vidimo, da je cerkev predvsem duhovna moč in da je celemu srednjemu veku utisnila pečat duševnosti.

No, in kaj pravi k temu Marx? V I. zvezku „Kapitala“ odgovarja sledeče: da tudi srednji vek ne bi mogel živeti od katolicizma. Način pa, po katerem so ljudje takrat dobivali svoje življenske potrebščine nam pojasnjuje, zakaj da je v srednjem veku igral glavno vlogo katolicizem, v starem veku pa politika.

Ima prav! Ljudje v srednjem veku v resnici niso in niso mogli živeti od katolicizma. A vkljub temu so bili katoliki! Pokazali so to ob vsaki priliki v javnem in zasebnem življenju. V imenu katolicizma so se bojevali, na papežev ukaz odstavljali svoje vladarje itd. In zakaj so bili katoliki? Ker so verovali na čudeže, nadnaravna bitja, življenje po smrti, na plačilo v nebesih ali peklu in verovali, da jim duhovnik lahko pripravi blaženo življenje na onem svetu.

Hotel bi, da bi mi kdo razložil to neomejeno vero iz načina, kako so takrat ljudje orali, mleli žito, kako se oblačili ali kake razredne interese so imeli. Mislim, da bi se trudil ravno tako zaman, kot oni, ki bi hotel razložiti moč rečnega toka iz širine njene struge. Ne, vsakemu razsodnemu človeku je jasno, da je bila ta njihova vera le refleks njihove kulturne stopnje, njihovega duševnega razvoja, rezultat ne delovnega načina, temveč njihovega naziranja o življenju. A ta svetovni nazor se ravna po poznanju življenja, narave in vseмира. To je pravilni odgovor na vprašanje.

Vidimo torej, da je katoliška cerkev v srednjem veku predstavljala duševno moč. Vsa politična in gospodarska sredstva, ki je kat. cerkev z njimi razširjala svoje gospodstvo, so bila ravno le sredstva te duševne sile.

A niti za posvetno organizacijo srednjeveške družbe nam ne zadoščajo samo ekonomski razlogi. Kdor si hoče razložiti feudalni sistem srednjega veka, ne bo prišel daleč, če se bo omejil le na študij srednjeveških mlinov, gospodarstev in delavnic. Fevdalizem nam postane jasnejši šele, če si predstavljamo redko raztresene srednjeveške naselbine brez komunikacij in medsebojnih zvez, dežele brez centralne organizacije, takratni nedostatek pravnega reda in nevarnosti, ki so izhajale iz teh razmer tako za osebe kot lastnino. Ljudstvo, nezmožno organizirati samopomoč je videlo v gosposkem gradu svojo edino obrambo in rešitev pred roparji in neprijateljskimi napadi. Dobrovoljno so se podajali tudi svobodni ljudje pod okrilje graščaka, ki je postal na ta način vladar in sodnik cele okolice in včasih krut tlačitelj. Iz teh razmer je vznikel srednjeveški podaniški sistem.

Tudi ako gledamo na dogodke zadnjih let, vidimo jasno, da je bila predvsem idejna moč, ki je črtala zgodovino človeštva. Kako dolgo se je upirala večina italijanskega ljudstva vstopu Italije v vojno in priti je moral pustolovec D' Anunzio, da je s patrijotičnimi, lepozvenečimi frazami navdušil italijansko ljudstvo za tako dalekosežen korak, kot je bil vstop v vojno, ki bi bil gospodarsko slabo državo skoro uničila.

In kateri misleč človek bo iskal vzrokov za ujedinjenje jugoslovanskega naroda v ekonomskih razmerah sestavnih delov naše države. Če bi res odločevale ekonomske razmere, bi do tega ujedinjenja prav gotovo ne prišlo, ker ekonomski činitelji so govorili za staro grupacijo; zato so že skrbeli naši prejšnji tlačitelji. Ravno vsled tega pa je naše narodno ujedinjenje najeklaktantnejši dokaz za premoč ideje nad materialnimi razmerami in za nepravilnost in netočnost zgodovinskega materializma.

Kritično stališče odvisi od vprašanja ali smatramo Marxovo metodo za pravilno ali ne. Kdor stoji na osnovi materijalističnega zgodovinskega naziranja se mora vprašati: ali res obstoja nujni razvoj in ali je razvoj v okvirju današnjega gospodarskega načina res tak, da mora voditi k socializmu? Kdor pa se z Marxistično metodo ne strinja, bo vprašal ali je od Marxa napovedana organizacija učinkovito sredstvo zagotoviti večini človeštva človeka vredno eksistenco. Materijalističnega naziranja ne smatramo za pravilnega in iz zgoraj navedenega tudi jasno sledi, da ni pravilen. Manjka vsak vzrok za marxiste, da imenujejo svoj sistem edino znanstveni. To je dogmatična vera, ki ne odgovarja pravemu bistvu znanstva. Gotovo ni Marxov sistem nič manj utopističen, kot vsi drugi socialistični in komunistični sistemi pred njim, ker kot sem že preje izvajal, ne gre pri socialnih vprašanjih za naravne razvojne dogodke, temveč za samovoljne od ljudi ustvarjene in po človeških idejah urejene pojave.

Takozvane produktivne sile, ki naj bodo po Marvu gonilni element vsega družabnega razvoja, sploh niso nikaki gospodarski pojavi, temveč samo tehnični pojavi. Tako n. pr. so moderni delavni stroji samo tehnična pomožna sredstva; k gospodarskim pojavom jih smemo računati šele, ko so enkrat urejeni v gotov pravni red. Kakor hitro pa se postavljajo pravne norme, morajo imeti zakonodajalci določene ideje in vzroke, iz katerih izhajajo pri postavitvi tega reda.

Nedvomno imajo preobrti v tehničnih razmerah velik vpliv na izpremembo socialnega reda. Ali oni sami niso in ne bodo nikdar povzročili take izpremembe.

Iz kozaške postaje.

Iz knjige „Po prevratu“ od B. Sokolova

„Iz kozaške postaje Jaremne so na povelje komisarja Orlova odvedli rdeči vojaki več kot sto žensk. Oddelek belih vojakov jih je zadržal ali rdeči so bili zverinsko mučeni do smrti od kozaških žen.“ (Sovj. por.)

Voz je zaškripal. Iz pokošene trave je plala vonjava silna, dušeča. Človeka se je polasčala lahka dremota. Za čas se je zgubljalo razumevanje besed in stavkov. Cesta je zginevala in mesto črte, ravne in bele — so se pojavili obrazi in slike ljudi, o katerih sem slišal pripovedovati. O podivjanih ljudeh . . .

Čudno se mi je zdelo, da mi je moja sopotnica, kozakinja — dekle z močno črno kito, pripovedovalo o postajnih grozotah jednolično, mirno, brez razburjenosti . . .

Primerjal sem jo s travo, ki je rasla ob cesti. Neizkoriščevana in motno zelena trava se je spustila v boj s prahom ob cesti. V obupu, da ne more pobegniti, je gibala trava samo s svojimi vršički, trudnimi in zrumenelimi. Težki voz je škripal enakomerno dalje . . .

* * *

Zgodaj zjutraj je prisopihal do postaje Jaremne kozak od štaba. Skhical je prebivalce. Vse. Prišlo je mnogo žen. Poslušat novice.

* * *

„Zakaj gre?“

„Veste, prišel sem vam naznanit, dečki, da pridejo jutri v vašo Jaremno rudeči. Gre jih ogromna množina. S topovi in strojnicami. In naši se ne morejo z njimi niti primerjati. Delajte torej — kakor spoznate za bolje. Če hočete se branite, če nočete, — bežite k Rostovu.

Nastal je hrup. Krik. Mlajši in ti, kateri so bili kaznovani, so začeli rajati: „Ali to je znamenito! Naj žive rdeči! Končno pride svoboda! Proč s starimi, proč z buržuazijo.“ Starši mrmrajo in zmerjajo.

Ded Gavril pa, star silen kozak z dolgim sivim čopom, se spusti naravnost v pretep.

„Ah! Pasja čreda! Zelenjad nič vredna! Judeževo pleme! Jaz vas naučim — in kako hvaliti boljšake!“

Toliko, da so jih spravili narazen.]

Dolgo so se prerekli kozaki.]

Mlad kozak, Parfen Mimenov, z brki, dolgimi kot ženski lasje, z na vojni prestreljenimi lici in z georgijevskim križem na od solnca obledelem jopiču, razlaga energično z rokama in poziva prebivalce postaje — „postaviti se rdečim nasproti.“]

„In kaj, dečki, vsaj se morda ne bojite? Da bi se bali udariti z rdečimi? Se vam mar tresejo noge?“

„Ne meleš dobro, Parfen,“ ga preruši debel kozak z zaralaso brado, Sitrov, trgovec — „ne govoriš dobro. Sila zlomi hrast. Proti presili se je težko braniti! In bilo bi bedasto, zaleteti se v topove in bajonete! Po mojem — treba je najti srednjo cestko!“

„Kakšno srednjo cestko? Izrazi se Jemeljanič!“ se razlegajo glasovi iz vrste. „Pripoveduje se, da rdeči zasledujejo samo kozake. In ne bi bilo dobro, če bi ostali tukaj. Ali ženske puste na miru. Sedaj premislite sami. Če odidemo vsi — oplenijo rdeči vse in mogoče zažgejo še vas. Da bi ostali vsi — to tudi ni mogoče. Ali po mojem — pustimo tu žene, da branijo naše koč, mi sami pa, hajdi!“

„Glej ga debeluha, kaj je znašel!“ — se je spustila nanj stara debela ženska, z nogami podobnim kladam, vdova Mitrohina — „ženske pustit tukaj!“

„Ali, Mitrohina, od rdečih se vendar nikdo ne vjame na tvojo krasoto, nikdo se te ne dotakne!“

Smeh, dovtipi. Dolgo so se prerekali. Kozaki so hrumeli. Ko pa se je začel delati mrak in se je razleglo z daljave komaj slišno topovsko grmenje — so se kozaki odločili: Pustiti ženske, da varujejo kočje, sami pa — zdravi in dobre volje oditi.

* * *

S solzami in jokom so spremljale ženske s postaje Jaremne svoje može, očete in brate.

Spremile so jih, razjokale, zaprle se v kočje in trdno zapahnile okna in duri.

„Kaj se je tu zgodilo? Postaja, kot da bi popolnoma izumrla. Kaj so vsi zbežali?“

„Rdeči“ častnik, čokat, z obrazom opekasto-rdeče barve, z revolverjem — je ustavil svoj „rdeči oddelek“ pred cerkvijo. Oddelek ni bil velik. Okoli sto bajonetov. Strojne puške. En „lahek“ top.

„Nikakor ne, sodrugi, preje zgleda, da se je kozačina poskrila po hišah. Poglejte, vrata so zaprta!“

Belolas „rdeč“ vojak s širokim obličjem in silnimi čeljustmi, po govorici sodeč Jaroslavec, pripoveduje svoje domneve častniku, trepljajoč ga pri tem zaupljivo po ramenih.

Častnik in vojaki so pijani. Nekateri stoje težko na nogah in se nesmiselno smehljajo. Delajo grobe dovtype.

„Dobro, dečki, poiščite prebivalce. Tole je popovska bajta. Pripeljite popa sem!“

Neradi, opotekaje se, je šlo nekoliko vojakov „po popa“.

Ostali so se razbežali po vasi. Loveč kure in race. Razbijajoč zaprta vrata in okna.

Hitro je nastal po vasi hrušč. Tožbe in vpitje žensk, med katere se meša kurje kokodakanje, neprijetno bijejo v ušesa.

* * *

Mesto duhovnika, ki je odšel skupaj z mužíki, vlečejo rdeči k častniku njegovo ženo. Mlado, krasno, z črnimi očmi. Je prestrašena in britko plaka. Kakor dete. In prosi naj jo spuste.

„Rdeči ne poslušajo njenih prošenj surovo jo pehajo. In vzpodbujeni po pogledu na mlado žensko telo, stiskajo in ščipljejo svojo žrtev.“

* * *

Na dvorišču kočje starke Antrohine sta poskušala dva rdeča ujeti debelega prašička Razburjena starka z ogromnimi železnimi grabljami v rokah, se podi po dvorišču za rdečimi. Zagnan v kot dvorišča, izvleče eden rdečih, mladič z bedastim obrazom in silno potlačenim nosom, revolver. Malo mežikne z očesom — in ustrelji na starko.

Mitrohina se neokretno okrene in sede na zemljo. Kroglija je najbrže zadela srce.

Vojak, smeje se, brska po njenih žepih. Izvleče ključe in mošnjo. Zmagovito jih pokaže svojemu tovarišu in obadva hitro izgineta v Mitrohinini kočji.

Majčken pšiček, sčene, se pritepe k ubiti Mitrohini. Miga z rjavim, belo progastim repom. Zapazi rdečo lužo krvi, tekoče iz rane. In lačno, kot da se mu mudi — začne hlastati.

* * *

„Kaj je?“

„Odpri! Če ne, razbijemo vrata!“

„Ali moža ni doma. Odšel je na polje!“

„Odpri!“

Trije rdeči vdirajo v kočjo bogatega kozaka Sitrova. Njegova mlada žena največja krasotica v celi vasi, črnolasa, črnooka stoji za zaprtimi vrati. In prestrašena se ne more odločiti, da bi odprla. V kotu njena mala triletna hčerka — silno joka, deloma prestrašena vsled krika in zmerjanja rdečih, deloma, ker se mati ne briga zanjo.

Končno vrata odnehajo. In trije rdeči vdoro v kočjo.

„Kaj hočete!? Kaj, da kakor razbojniki vdirate v hišo?“

Pogled na ženo, v svojem gnevu še krasnejšo, razdraži rdeče vojake. Bradat visok vojak, pikast, s sifilitičnim nosom, jo brez besed zgrabi za nedra in jo skuša vreči na tla. Žena se mu iztrga in kakor v obupnem napadu se tesno stisne k svoji majhni hčerki, kakor da bi se nadejala, da jo ona obrani pred zverinskimi ljudmi. Brkasti rdeči, razdražen vsled nove ovire, iztrga za noge hčerko iz materinih rok, in razbije z veliko močjo malo telesce ob kamenitem robu ruske peči. Široke, sive, krvave lise oškrope stene kočje, rob peči in žolta gli-nasta tla.

Vojak se zavali z vso težo svojega telesa na ženo, blazno od groze in žalosti in jo pošiljuje med soglasom in spođbujevanjem svojih tovarišev.

* * *

Na vasi obklopljen od vojakov, sedi „rdeči“ častnik. Na kolenih drži plakujočo popovo ženo. In ne ozirajoč se na prisotnost vojakov, jo poljubuje, se smeje in prepeva revolucionarne pesmi, prideva k

njim nesramne popevke, zmerja žide — s surovimi in brezsravnimi besedami, ki povzročajo odziv in soglasje pri njegovih podrejenih.

* * *

Na večer se razprostira čez celo vas dušljivo razpoloženje. „Rdeči“ častnik je ukazal za kazen, ker so kozaki zbežali, — da naj se iz Jarerne odvede sto žen, samo najmlajših in najkrasnejših. S kletvami in psovanjem so vlekli rdeči vojaki za seboj kozaške žene: nekatere pokorne z uplakanimi očmi, druge — so se ruvale in branile. In rdeči častnik je vozil v svojem vozičku — mlado popovo ženo. Prazno misli, duševno uničena, telesno osramočena.

* * *

Po noči je bil gozd, kjer so se rdeči ustavili k prenočevanju — priča zverinskih dogodkov ...

Žene, ki so se branile dolgo in vztrajno, so med vseobčim, vzpodbujajočim smehom privezali k lesenim količkom, zabitim v zemljo. Strgali so z njih obleko. In bolj grobo in surovo kot gozdne zverine so se jih pollaščali ...

Veselje rdečih je rušilo blaznenje kozakinje Sitrove. Zblaznela je, nepretrgoma, glasno se smejala in kričala nekaj nerazumljivega.

„Ubij jo! Imamo že [dovolj tega njenega kričanja“, so vsodbujali brkatega vojščaka njegovi tovariši.

„Jo je vendar škoda — tako lepe ženske. Tako hitro ne najdeš zopet take.“

„Neumnost! Najdeš v sosednji vasi.“

In brkati vojak je poslušal nasvet tovarišev in ustrelil kozakinjo. Na kratko. S puško v hrbet ...

* * *

Zjutraj pa je oddelek kozakov obkoljil gozd. Osvobodil žene. Polovil rdeče. In žene zverinsko se posmehujoč rdečim, so jih najprej mučile, potem pobile vse do zadnjega. Le rdečega častnika so mučile bolj in dalje, kot ostale.

* * *

Kolesa voza so škripale kot preje. Samo kozaško dekle — ena izmed onih žen — je plakala k škripanju koles.

Čevlji znamke

* „ZORA“ *

Tovorniška čevlarska zadruga
v Ptuj.

Ročno delo.

Anton Emeršič

restavracija „Društveni dom“
v Ptuj.

Najboljša haložka vina. Izborna
kuhinja z gorkimi in mrzlimi
jedili.



Franc Potočnik

čevlarski mojster

Ptuj, Prešernova ulica.

Priporoča se cenjenemu občinstvu!
Izdelovanje točno in solidno po
najnižjih cenah!

Bogata izbira angleškega sukna in listra za po-
mladno in letno sezono.

V zalogi obleka za gospode in dečke domačega
izdelka, po modernih krojih

pri kranjski razpošiljevalnici

SCHWAB & BIZJAK

Ljubljana, Dvorni trg šte. 3.

————— Lastni modni atelje! —————



Na debelo! Novo! Na drobno!

Avgust Kraigher

Ptuj, Slovenski trg 1.

Trgovina s steklom, porcelanom in sorodnim blagom.

Edina slovenska tvrdka te vrste v Ptuj.

Obiskujte kavarno

„EVROPO“

v Ptuj.

Florjanski trg.

Weisenstein Maks

mesar

Ptuj, Minoritski trg.

Štefan Horvatič

mizarski mojster

Ptuj, Spodnja Dravska ul. 1.

Izdeluje vse mizarsko pohištvo solidno in točno, prevzame portale ter vsa druga stavbna podjetja. Priporoča se!

Kliček Anton

gostilničar

Izborna kuhinja.

Haložko vino.

PTUJ

Ormožka cesta šte. 7.

Priporoča se za številen obisk.

Tvrdba J. FON

Ljubljana, Stari trg 6

trgovina s specerijskim in kolonijalnim blagom se priporoča cenj. občinstvu najtopleje.

Postrežba točna in solidna!

Zavod za tehnične in elektrotehnične naprave

VOJNOVIČ & Cie.

Ljubljana, Wilsonova c. 22.

Havelka Rudolf

trgovec z manufakturo

Ptuj, Slomškova ulica

nudi svojo veliko zalogo vsakovrstnega manufakturnega blaga po najnižjih cenah ter se priporoča cenj. občinstvu za obilen obisk.

Gradbeno podjetje
ING. DUKIČ IN DRUG

Ljubljana

se priporoča za vsa
v to stroko spa-
dajoča dela.

Najboljše okrepčujoče
in dietično sredstvo
za odrasle in otroke
je železnato vino

lekarnarja

G. Piccoli, Ljubljana

Konkurenčne cene!

JOŽE PIRIH

trgovina z usnjem

PTUJ, HRVATSKI TRG

Velika zaloga!

Trpežno blago!

Konkurenčne cene.

Samo pri tvrdki

FRAN DERENDA

LJUBLJANA, EMONSKA CESTA 8.

Zastopstva svetovnih uvoznih tovarn
Cehoslovaške.

Prvovrstno sukno, hlačevina, podlaga.

Vsakovrstna konfekcija, od najfinejšega do pri-
prostega kroja in izdelave.

Samo na veliko!

Zavrnik Jakob

trgovina

z veliko zalogo

čevljarskih potrebščin

Ptuj, Cankarjeva ul.

Potrč Ignac

mizar

Ptuj, Slovenski trg.

Izdeluje točno in solidno vse mizar-
sko pohištvo in stavbna dela.

Za naročila se najtopleje priporoča.

O. Šturm

podružnica

Ljubljana.

Wagradl Julij

mesar in gostilničar

se priporoča cenj. odjemalcem

Ptuj

Prešernova ulica.

Hotel Osterberger

Ptuj, Prešernova ulica.

Restavracija in kavarna.

Lepe sobe. — Dobra kuhinja.

Izvrstna vina. Točna postrežba.

Priporoča se

J. DAMIŠ.

Čerle Zofija

gostilničarka

Priporoča dobro kuhinjo in izborna
haložka vina.

Ptuj, Panonska ul.

Ciril Tušek

trgovec s špecerijo in

deželnimi pridelki

Ptuj, Prešernova ul.

Glavna zaloga bonbonov
in slaščic za Slovenijo

A. Pöschl

po pošti - Samo na debelo - po železnici

Ljubljana

Gospodsvetska cesta 7.

Velika zaloga

novih dvokoles, različne pnevmatike, tudi za otroške vozičke, šivalni stroji in vsakovrstni deli po ceni pri **BATJELU** Ljubljana, Stari trg 28. Sprejemajo se v popravilo dvokolesa otroški vozički, šivalni stroji itd. Mehanična delavnica Karlovska cesta št. 4.

Polepšavajoča sredstva.

Zoraida krema, najpopolnejše sredstvo za doseg idealne lepote. Velika doza $\frac{1}{2}$ kg K 40—

Pasta Ifigenija, čudež kosmetike, nadomešča vsako drugo milo. Doza $\frac{1}{2}$ kg K 25. Rožni sok, idealno, povsem neškodljivo rdečilo za blede, črнке in plavke.

Hair Petrol, Dr. Pet. Williamsona edino sredstvo za bujno rast las. Steklenica K 35. Vse te predmete pošilja s pošto po vsej Jugoslaviji

URANUS - PARFUMERIJA
Mestni trg II — Ljubljana.

„PROMET“

Tehn. - industr. podjetje družba z o. z.
v Ljubljani.

Barve proti rji „Phylligrafit“, lastni izdelek brez miniziranja.

Kovine, gume, barve, kemi-kalije, strojna olja itd.

Srečko Potočnik

Ljubljana

Šelenburgova ulica 6. I. nadstr. desno. Krojaški salon za dame in gospode. Lastna zaloga blaga, izdelava najfinjših damskih letnih toalet iz svile in francoskih damskih bluz ter vse v to stroko spadajoče delo.

Nakup in prodaja surovega zlata in srebra

J. AUGUSTIN

Ljubljana

Dunajska cesta šte. 36.

Autodelavnica Fr. Puh

Karlovska cesta šte. 10.

Izdeluje vsa posamezna dela za avtomobile, popravlja tudi stroje vseh vrst. Prevzema vsa železostrugarska dela točno in najceneje.

Podružnica Ljubljanske kreditne banke v Ptujju

CENTRALA V LJUBLJANI. — PODRUŽNICE: Split, Celovec, Trst, Sarajevo, Gorica, Celje, Maribor, Brežice.

Delniška glavnica in rezerve okroglo 95 milijonov kron. Sprejema vloge na knjižice in tekoči račun, proti najugodnejšemu obrestovanju. Invalidski davek in pristojbine plačuje zavod iz lastnih sredstev. Izvršuje vse davčne transakcije s tuzemstvom in inozemstvom.

Kdor hoče imeti z res pravimi predvojnimi
barvami popleskano hišo, lepo v peči lakirano
vozno kolo, šivalni stroj itd. se naj obrne edinole
na tvrdko

TONE MALGAJ

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 6.

Priporoča se!

Priporoča se!

Trpežno in solidno blago!

Mizarstvo in pogrebno
podjetje

IV. NOVAK

Kočevje.

Ivan Žagar

mizar

Kočevje.

Tvrdba

J. Birola, Zagorje ob Savi

apnenica

Priporoča dobavo najboljšega apna po dnevnih cenah.

R. BRAČKO

Ptuj

trgovina s špecerijskim, galan-
terijskim in vrvarskim blagom.

Nizke cene!

Restavracija

'Narodni dom'

v Ptuju, se priporoča cenj.
občinstvu. Izborna kuhinja!

Prvovrstna haložka vina!

J. A. BERLIČ, restavrater.

Novo! Največja zaloga manu-
fakturnega blaga, vsakovrstnega
blaga za birmo nudi edno-le
tvrdka

J. Kovačec, Ptuj

Vseh svetnikov ulica
nasproti Narodnega doma.

Adolf Selinšek

trgovina s špecerijo
PTUJ, Krekova ulica

Špecerijsko blago, kakor tudi vsa
semena po najnižjih cenah.

Priporoča se za obilen obisk!

Alojzij Brenčič

trgovec

Ptuj, nasproti pošte.

Nudi razno manufakturno
blago.

Gostilna pri

„Belem križu“, Ptuj

Vsak dan sveže pivo, pristno ha-
ložko vino, izborna kuhinja
in sobe za tujce.

Priporoča se
J. Rajh, gostilničar.

Najcenejši nakup!

Hinko Kreft, Ptuj

Srbski trg

Pšenična moka, riž, kava, vsa-
kovrstna semena itd. Petrolej,
galica, žveplo za gorice, prima
bučno olje itd. Kupuje se vse
deželne pridelke po najvišjih
dnevnik cenah.

KAVARNA

„**KORŽE**“

se priporoča cenj. občinstvu z
izborno kapljico prvovrstnega
vina, s sladledom, likerji itd.

Vsak večer koncert!

Priporoča se!

Priporoča se!

Tomaž Lozinšek

pekarija

PTUJ

Hrvatski trg štev. 4.

Jože Fürtner

pek

se priporoča vsem cenjenim
odjemalcem

Ptuj, Vseh svetnikov ulica.

Zorko Miha

krojač

Zagorje ob Savi

Izdeluje najmodernejše moške
obleke po zmernih cenah.

Solidno in trpežno delo!
Priporoča se!

Ivan Mandelc

kolar

Kočevje.

Anton Jakomini

kovač in trgovina z lesom
se priporoča za naročila!

Kočevje.

Trgovina z deželnimi pridelki!

B. SBIL

Kočevje.

Priporoča se!

Snoj & Urbančič

V. Sirka nasl.

Ptuj, Krekova ulica.

Galanterija, drobnine, igrače,
i. t. d.

Najnižje cene!

Pozor! Ravnokar je došlo prvovrstno
češko blago, ki ga nudim po naj-
nižjih dnevnih cenah.

Lenart Franc

trgovec z manufakturnim
blagom

Ptuj, na Srbskem trgu.
nasproti glavarstva.

Hrvatiček Dragotin

pekarija

Ptuj

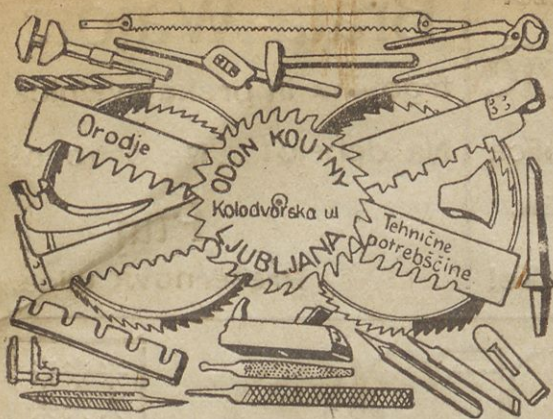
Panonska ulica.

Priporoča se cenj. občinstvu s
svojimi lastnimi in solidnimi
izdelki

Josip Marincel

čevljar

Kočevje.



Zahtevajte ponudbe za

Underwood

pisalne stroje in

Opalograph

razmnoževalne aparate

THE REX CO.

Ljubljana.

H. Seljak

Najcenejši čevlji in gamaše.

Ljubljana

Prešernova ulica šte. 52.

Yalerijan Spruschina

mehnikar

Ptuj, Miklošičeva ulica

Popravila šivalnih strojev, pisalnih strojev, koles, motocikljev, avtomobilov, motorjev itd.

Najcenejši nakup koles in vseh v to stroko spadajočih predmetov

Plazota Franc

klobučar

PTUJ

Minoritski trg šte. 4.

Priloga bogato zalogo novo došlih slamniov.

Priporočamo! Cene solidne!

HAVELKA KAROL

ključavničar

PTUJ, SRBSKI TRG

Izdeluje in popravlja vsakovrstne stroje, kakor vsa stavbena in v to stroko spadajoča dela.

Edino sloveusko ključarništvu v Ptuj.

Vavpotič Anton

pekarija

PTUJ

— Prešernova ulica. —

Kukovec Franc

Ključavničarstvo za stavbe, vsakovrstni stroji, mlini za grozdje, motorji, popravila strelovodov.

PTUJ

Miklošičeva ulica.

Domača trgovina z železnino!

Anton Brenčič

v Ptuju, Krempljeva ulica
se priporoča za številen obisk.

Dobro blago! Cene nizke!

Brata Wajdič

trgovina in prekajevalnica

Na debelo! Na drobno!

Ptuj

Prešernova ulica.



IGOREC

AUTOBILMOBIL
KOLSA IN OPREMA
DNEUMATIKA
AUTO VOZNE
CARAZA
LUBLJANA

10000
vegovca 8
Bimšba 17
Gospodsvetsba 14



Žilavec Julij

mesar na stojnici

Ptuj, Slovenski trg.

Kunstič Albin

slašičar

Vsaki dan sveže pecivo!

Ptuj

Panonska ulica.

Čevlje



priporoča tvrdka

Aleks Oblat

Ljubljana, Sv. Petra c. 28.

Ako hočete doseči lepo
in okusno pecivo, po-

služite se **Adria**

pecivnega praška

in vanilnega sladkorja.

„JUGOSLAVIJA“

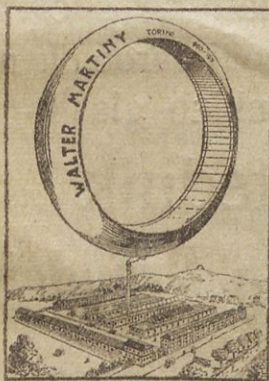
Posluje po vsej državi. — Delniška glavnica 3.000.000 dinarjev v zlatu.

Splošna zavarovalna družba.

Ravnateljstvo za Slovenijo v Ljubljani sklepa:

1. Požarna zavarovanja. — 2. Življenska zavarovanja. — 3. Nezgodna in jamstvena zavarovanja. — 4. Zavarovanja proti škodam vsled tatinskega vloma. — 5. Transportna zavarovanja. — 6. Zavarovanja proti škodam vsled razbitja stekla. — 7. Zavarovanja proti škodam po toči.

Največji in delujoči domači zavod. Družba je prevzela od „Graške vzajemne zavarovalnice“ in od zavarovalne družbe „Feniks“ (požarni oddelek ter od Franco-Hongroise ves njihov kupčijski obstoj v naši državi. Najnižji tarifi. Takojšnja izplačila škod. Pisarne se nahajajo začasno: v Sodni ulici 1 (Feniks) in Gosposvetski cesti 2 (Graška).



M. KUŠTRIN

Tehnični, elektrotehnični in gumijevi predmeti vseh vrst na drobno in debelo. — Glavno zastopstvo polnih gumijevih obročev za tovarne automobile tovarne Walter Martiny. — Autogaraže in autodelavnice s stiskalnico za montiranje gumijevih obročev pod vodstvom inženirja v centrali, Ljubljana Rimska cesta 2. — Prevozno podjetje za prevoz blaga celih vagonov na vse kraje, za kar je na razpolago 10 tovornih avtomobilov.

Centrala:

Ljubljana,

Rimska cesta šte. 2.

Podružnice:

Ljubljana, Dunajska c. 20, tel. šte. 470.

Maribor, Jurčičeva ulica 9, telef. šte. 133.

Beograd, Knez Mihajlova ulica broj 3.

„ZLATOROG-MILO“



Zlatorog.

je izdelek samo
prvovrstnih sirovin
vsebuje 66%
maščobne
kislinae.



Zlatorog.

Glavno zastopstvo za Kranjsko:
R. BUNC IN DRUG, LJUBLJANA
Gospodsvetska cesta št. 7.

Berite!

Naročajte!

Vsak narodni socialista
mora biti naročnik na
strankino glasilo

Dnevnik

„Jugoslavijo“!

tednik

„Novo Pravdo“!

Uprava v Ljubljani
Marijin trg št. 8.

Uprava v Ljubljani
Gradišče št. 7

Naročnina mesečno

30 K

prilicje

Naročnina mesečno 6 K

Uvoz.

Izvoz.

OROSLAV ČERTALIČ

manufaktura in galanterija na debelo

Ljubljana.

Sv. Petra cesta 33.

Velika in bogata zaloga manufakture in galanterijskega blaga na debelo in drobno.

Postrežba točna in solidna!

Konkurenčne cene!

Hotel „SLON“, Ljubljana

Prenočišče

-Kopališče

Kavarna in restavracija

Modna in športna trgovina za dame in gospode

P. MAGDIČ, LJUBLJANA

nasproti glavne pošte.

Največja izbira damskih oblek, bluz, plaščev in nakitnih predmetov, dalje klobukov za gospode, perila, kravat in drugega.

Trgovci!

POZOR!

Trafikanti!

Cigaretni papir, stročnice, Oleschau papir-
čke z vodotiskom, pisalni papir, rokavice,
sukanec, bombaž, kremo, ličilo, konjske
ščetke, vezalke, sesalke, plavilo in vsake
vrste galanterijsko in manufakturno blago
kupite najceneje in po konkurenčnih cenah
pri tvrdki

Oroslav Čertalič, Ljubljana

Sv. Petra cesta šte. 33.

Iz Havre v Ameriko samo 6 dni

Edina najkrajša črta. Vozne listke za vse linije, vozne
listke za spalne vozove Simplon-Orient-Exspres (Ljubljana-Paris)

in vsa zadevna pojasnila daje edino konces. potovalna pisarna



IVAN KRAKER v Ljubljani

Gospodarska (Marije Terezije) cesta št. 13 (Količej).

A. & E. Skaberne, Ljubljana, Mestni trg 10

Veletrgovina z manufakturnim blagom,
pleteninami in perilom.

Priporoča svojo bogato izbiro raznovrstnega suknenega, volnenega,
svilenega in perilnega blaga. — Dalje različne trikotaže, nogavice,
perila za dame in gospode itd.

Cene primerne!

Solidna postrežba!

